

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko - přírodovědecká fakulta
Ústav: historie - muzeologie
Obor: historie - muzeologie

Jana Nevřelová

**Zámek v Kravařích v kontextu kulturně historického
vývoje ve 20. století**

Bakalářská práce

Opava 2007

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Petr Vojtal**

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a že jsem použila pouze těch zdrojů, které uvádím v bibliografii. U všech formulací, které nejsou mé vlastní, ale převzaté od jiných autorů, vyznačuji (např. uvozovkami) jejich rozsah a uvádím podle citačních zvyklostí jejich zdroj. K práci jsem použila dostupné zdroje, archivní materiály, literaturu a konzultace s vedoucím práce.

Opava 20. 8. 2006

Jana Nevřelová

Děkuji všem, kteří mi s touto prací pomohli a umožnili mi studium svých pramenů, obzvláště Zámeckému muzeu v Kravařích, archívu Národního památkového ústavu v Ostravě, Okresnímu archívu v Opavě a Slezskému muzeu v Opavě, bez jejichž pomoci by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah:

Úvod	6
I. Vývoj zámku do roku 1636	
I. 1. Vybudování tvrze roku 1377 pány z Kravař	8
I. 2. Tvrz s dvorem a hospodářskými budovami ve vlastnictví Šlevických z Kravař	10
I. 3. Další majitelé kravařského panství	11
I. 4. Zámek v rukou Michala Sendivoje ze Skorska	11
I. 4. 1. Popis zámku a hospodářských budov s pozemky v urbáři z roku 1632	12
II. Zámecká budova do roku 1921	
II. 1. Eichendorffové v Kravařích	12
II. 1. 1. Přestavba renesanční budovy na budovu s manýristickými prvky	13
II. 1. 2. Stavba barokního zámku v letech 1721 – 1728	14
II. 1. 3. Prodej Eichendorffského sídla	18
II. 1. 3. 1. Zámecké zahrady a přílehlá hospodářská stavení v roce 1782	19
II. 2. Poslední majitelé panství	20
III. Zámek ve vlastnictví státu	
III. 1. Zřízení hospodářské a hospodyňské školy	23
III. 2. Doklady o vybavení interiérů	24
IV. Osudy zámku po požáru roku 1937	24
IV. 1. Zámek během II. světové války	26
IV. 2. Opravy zámku	26
IV. 3. Záměry na využití zámku	30
IV. 3. 1. Využití pro školní potřeby	30
IV. 3. 2. Středisko politicko-odborného školení výtvarníků,	

hudebníků a umělců	31
IV. 3. 3. Expozice o vývoji Hlučínska a zámeckém interiéru	32
IV. 3. 4. Stěžejní expozice věnována vývoji historických slohů	33
V. Zámek v roli muzea	
V. 1. Vojenská expozice Ostravská operace	34
V. 1. 1. Tématické celky expozice	35
V. 2. Zámek ve vlastnictví města Kravaře	38
V. 2. 1. Kulturní středisko	38
V. 2. 1. 1. Zámecké muzeum	39
V. 2. 2. Park	41
Závěr	43
Seznam příloh	44
Seznam použitých pramenů a literatury	47
Přílohy	49

Úvod

Podstatou této práce je postihnout zámku v Kravařích převážně ve 20. století, kdy prodělal velké změny. Nutné bylo také přihlédnout k jeho vývoji od samého počátku, který je nejen zajímavý, ale hraje zároveň významnou roli v současném využívání jako muzea.

Zámek, který leží v rozsáhlém parku, představuje jednu z nejkrásnějších barokních staveb Slezska. Jeho vývoj prošel řadou změn a přestaveb, od malé dřevěné tvrze přes renesanční tvrz, manýristickou budovu až po vrcholně barokní sídlo, které přečkalo téměř 250 let v nezměněném stavu. Velkou ránou pro něj byl požár, který jej postihl v lednu roku 1937. Zničil nejen všechny střechy, ale také stropy, stěny zdobené figurální a ornamentální štukou, vnitřní vybavení a také vstupní dřevěné schodiště. Od této doby celý zámecký areál chátral a byl ve velmi špatném stavu. II. světová válka, vandalové ani provizorní nekvalitní zastřešení mu vůbec nepomohlo. Až po roce 1952 začala jeho cílená oprava a díky krokům Státního památkového úřadu v Brně se mohl navrátit co možná do nejpůvodnější podoby.

Nejvýznamnějšími majiteli, kteří zde působili, byli páni z Kravař, kteří se zapříchili o vznik prvotní stavby a pobývali zde ze všech majitelů nejdéle. Dalším významným majitelem byl rod Eichendorffů, který si nechal vystavět mezi lety 1721 - 1728 barokní jednopatrový zámek, který můžeme vidět dodnes, a to téměř v nezměněné podobě. Tento rod byl sice bohatý, ale za jeho přepych a pohodlí platili vykořisťovaní poddaní.

Není pochyb o tom, že toto zámecké sídlo má vysokou kulturní hodnotu a oprava v letech 1952 až 1970 byla vítána jako navrácení jeho původní krásy.

20. století přineslo sebou řadu významných změn, které narušily nejen vnitřní prostory, ale také celkový chod zámku. Byla zde založena hospodářská škola s internátem, postihl ho ničivý požár a přes válku a po ní budova postupně chátrala. Poté jej čekala několikaletá oprava a jeho využití nebylo jisté až do posledních dnů ukončení oprav, kdy se vydalo na dráhu zřízení muzea a kulturního centra.

Hlavní náplní této práce je poukázání na změny, které kravařský zámek zažil, na jeho důslednou opravu a záměry na jeho využití, které se pak ustálilo na zřízení vojenské expozice. Tu po pádu komunistického režimu vystřídala zámecká barokní expozice.

Při této práci jsem využila dostupné zdroje informací. Pro počáteční vývoj byly cenným dokladem kroniky Kravař, které sahají až do současnosti a popisují mimo zámecké budovy a jeho majitelů také všední život občanů Kravař. Pro 20. století byly nenahraditelným zdrojem informací materiály, které mi poskytl archiv Národního památkového ústavu v Ostravě.

Veškerou literaturu, kterou jsem použila a ve které jsem našla důležité informace o osudu zámeckého areálu, uvádím v závěru této práce.

Zámek v současné době slouží lidem jako kulturní a společenské středisko. Sídlí v něm Zámecké muzeum s barokní expozicí a menšími expozicemi o Hlučínsku a o obci Kravaře. Je také sídlem Kulturního střediska, různých klubů, organizací a restaurace a jeho přilehlý park je vyhledávaným místem nejen k odpočinku, ale také k aktivnímu sportu.

I. VÝVOJ ZÁMKU DO ROKU 1636

I. 1. Vybudování tvrze roku 1377 pány z Kravař

První zmínka o Kravařích¹, které leží 8 km východně od Opavy, pochází z roku 1224, kdy se ves Crawar objevuje v tzv. opavském privilegiu. V této listině uděluje Přemysl Otakar I. v Hulíně ves šlechtici Lutkovi, výměnou za dnes již neexistující ves Luboměřice. Do roku 1224 patřily Kravaře, tehdy pouze malá osada s dvorem, k majetku českého krále.

Podle Kravař se začal od roku 1249 nazývat šlechtický rod, který patřil k předním v Českých zemích. Jako první se začal po Kravařích psát Vítek z Kravař a roku 1269 pak Mrakota z Kravař. Dějiny kravařského panství lze souvisleji pozorovat až za vlastnictví rodu Benešoviců², zřejmě od roku 1269. „Za zakladatele rodu je shodně historiky považován Vok, který jako první používal přídomku z Kravař.“³

Po Benešovicích převzali páni z Kravař také znak, stříbrnou zavinutou střelu v červeném poli. „V podstatě se jednalo o válečný nástroj, neboť šlo o šíp, na jehož konci byly namotány kousky látky, které se pak namáčely do zápalné směsi.“⁴ V Polsku připomínal hojně rozšířené rodové znamení tzv. odřivous.

Vok z Kravař a Benešova byl zetěm Přemysla Otakara II. Jako věrný spojenec českých králů, opavský komorník soudu a přední šlechtic v zemi, získal obrovský majetek, mezi ním i ves Kravaře. Po Vokovi z Kravař a Benešova zdědil panství před rokem 1300 Vok I. z Kravař⁵. Dalším majitelem z toho rodu byl od roku 1327 Vok II.⁶ Jelikož jeho nejstarší syn Jindřich I. z Kravař brzy zemřel a neměl žádného potomka, dostal jeho díl druhý syn Beneš II. z Kravař a Strážnice. Kravařské panství od této doby držela strážnická větev pánů z Kravař.

¹ Slovo Kravaře označovalo zaměstnání lidí v zemědělské výrobě a pochází nepochybně od slova kráva. „A protože zde, u vody, bylo dostatek pastvin a luk mohl tu pán (feudál), chovati krav více než jinde, a hovězího dobytka vůbec.“ [Malohlava, R. Kronika města Kravaře: 15. stol. – 1945. str. 6.]

Postupem doby se měnil i název Kravaře: 1269 Crawarn, 1629 Německé Kravaře, 1708/12 Krawarn, ves, 1736 Krawarn, 1837 Deutsch Krawarn, 1920 Kravaře, ves, 1938 Deutsch Krawarn, 1945 Kravaře.

² Tento rod pocházel z Benešova u Prahy. V průběhu 12. a 13. století nabyli rozsáhlé majetky v holasickém kraji, kam správou náležely i Kravaře.

³ Baletka, T. Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa. Praha 2003. str. 13.

⁴ Baletka, T. Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa. Praha 2003. str. 14.

⁵ Vok I. byl od roku 1316 podkomořím českého království a mezi lety 1324 – 1325 vykonával úřad nejvyššího komorníka olomoucké cúdy. Ke svému panství připojil Fulnek, Bílovec a Plumlov. Měl dva syny Voka II. a Beneše I.

⁶ Vok II. měl 4 děti, Jindřicha I. z Kravař, Beneše II. z Kravař a Strážnice, Jana II. (Ješka) z Kravař a Kateřinu.

Beneš II.⁷ vlastnil panství od roku 1334 a roku 1376 získal panství jeho nejstarší syn Václav I. z Kravař a Strážnice. Z této doby, přesněji z roku 1377, máme první písemnou zmínku o existenci tvrze, a to z listiny, rozdělující opavské knížectví mezi syny Mikuláše II. Opavského. Kravařské panství získal kníže Hanuš a připadlo tak ke krnovskému knížectví, kde zůstalo až do roku 1742.

Že zde stála tvrz již dříve není vyloučeno. O tom, kde však tvrz stávala, se názory různí. Jeden názor předpokládá, že páni z Kravař ji postavili na jediném vyvýšeném místě v obci, tam, kde dnes stojí kostel sv. Bartoloměje se hřbitovem⁸. Této domněnce se přiklání i písemný pramen z roku 1420, ve kterém Mikuláš ze Šlevic kupuje kravařské panství. Mluví se v něm o kopci tvrzeném, což může být pouze prostor dnešního kostela. Za zbytky tvrze se považuje část zdiva kostelní věže. Tuto domněnku však popírají archeologické nálezy základů vodní tvrze na západním okraji zámeckého areálu a také celková situace terénu svědčí o tom, že tvrz stávala spíše mimo ves, v říční nivě, v místech levého zadního rohu dnešního zámku. Podrobnější zprávy o vzhledu a rozsahu tvrze se však nedochovaly.

Kravařské panství v roce 1377 zahrnovalo vedle Kravař vesnice Píšť, Velké Hoštice, Kouty, Razumovice, Vrbku, Komárov, již zaniklé Vičkovice, část Kylešovic, Tísku a Slatiny. Po smrti Václava I. zdědil kravařské panství jeho syn Petr II.⁹ V bouřlivých husitských dobách by Petr II. své statky na Opavsku jen stěží udržel a roku 1420 je prodal. „Příčin prodeje mohlo být několikero, od hospodářských, nevýhodné polohy a odlehlosti panství Kravaře od ostatních Petrových statků, až po politické důvody. Mohly to být například výhrůžky a nátlak opavského vévody Přemka, aby Petr ustoupil od své prohusitské orientace, což Petra mohlo přimět zbavit se panství, které by se mohlo stát snadným cílem útoků ze strany jeho nepřátel. Jedním z důvodů prodeje mohly být i dluhy.“¹⁰ Petr II. se stal posledním

⁷ Mezi lety 1371 – 1375 vykonával úřad nejvyššího komorníka olomoucké cúdy a po něm pak jeho syn Václav I. mezi lety 1376 – 1379.

⁸ Lidové vyprávění tuto část obce nazývá Zámčisko. Podle pověsti zde stával starý zámek, který se propadl do země jako trest za to, že při panské zábavě tancovaly tři dcery zámeckého pána ve střevících zhotovených z housek.

⁹ Narodil se zřejmě roku 1381, v době, kdy zemřel jeho otec. Nad svým panstvím začal vládnout až roku 1399. Do té doby byl jeho poručníkem strýc Petr Plumlovský, který vedl správu sirotčího majetku, kam patřilo panství Kravaře a Strážnice. „Se svým strýcem Lackem z Kravař byl horlivým stoupencem M. Jana Husa a signatářem všech protestních vyjádření proti omezování svobody vyznání, uvěznění a upálení reformačního představitele. Na svá panství zval husitské kněze a přispěl tak k rozšíření české reformace. Když se jejich stoupenci ocitli ve smrtelném nebezpečí křížových výprav, umožnil jim na svém panství zřídit nedobytný tábor.“ [Gebauer, J., Štěpán, V. Válečná kronika Opavska. Kravaře 2001. str. 162.]

Roku 1411 získal titul nejvyššího komorníka olomoucké cúdy, stejně jako jeho předkové. Uherský král Zikmund si na něm mstil své neúspěchy a sesadil ho z funkce zemského moravského hejtmána, kterou zastával po svém strýci Lackovi od roku 1416.

¹⁰ Baletka, T. Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa. Praha 2003. str. 257.

majitelem panství z rodu pánů z Kravař. Kravaře a Kouty koupil Mikuláš ze Šlevic, Píšť Pavel ze Sovince, Razumovice Boček z Labutě a Velké Hoštice s Komárovem Jan Chelm z Výškovic.

I. 2. Tvrz s dvorem a hospodářskými budovami ve vlastnictví Šlevických z Kravař

Kravařské panství nyní patřilo Mikuláši¹¹ ze Šlevic. Tento rod také přijal kravařský přídomek a začali se psát Kravařští ze Šlevic. Po Mikulášovi zdědil panství jeho syn Hynek¹² a poté Hynkův syn Mikuláš II.¹³, který roku 1485 prodal Chlebičov. Po jeho smrti drželi toto panství do roku 1529 jeho synové společně, až zde zůstali pouze Jan a Bartoloměj.

Z roku 1533 se dochovala zmínka o tvrzi a dvoru, který zřejmě stával v místech dnešních hospodářských a parkovacích prostor a byl tvořen třemi křídly dlouhých přízemních staveb. Konkrétní údaje o budovách a pozemcích panství nám udává zpráva z roku 1550, kdy došlo k rozdělení majetku mezi Janem a Bartolomějem. „Léta páně patnáctistého padesátého. Já Bartoloměj Kravařský ze Šlevic, kladu k tomuto dílu tvrz Kravař a dvůr, kterýž jest při tej tvrzi, kterýž jest před mostem i ten pivovar i s panvů i se sladovní i se vším náčiním co k sladovně přináleží. Též druhý dvůr zv. Ovčířsky i se stodolami a chmelnicemi při tom dvoře, i s tím pastevníkem za stodolami i se štěpnicemi a zahradami kuchyními oběma i s tím mlýnem, který před dvorem jest i s šlejferní, která pod štěpnicí i ten mlýn pilný.“¹⁴ Dále případly k Janově dílu rybníky, zahrady, louky a lesy.

V 16. století byla původní gotická vodní tvrz již velmi zpustlá a proto si Kravařští ze Šlevic vystavěli v blízkosti novou jednokřídlovou renesanční stavbu, v místech dnešního levého křídla barokního zámku. Tato tvrz byla zčásti zřejmě dřevěná. „Při stavebních úpravách v letech 1955 – 1971 bylo skutečně ve sklepeních přední části levého křídla odkryto podstatně starší a silnější zdivo z lomového kamene.“¹⁵ Díky důkladné barokní přestavbě dnes již nelze podobu renesančního sídla zjistit. Jan držel panství až do své smrti roku 1574 a

¹¹ Mikuláš měl tři syny Jana, Pavla a Hynka.

¹² Hynek se v polovině 15. století oženil s Alenou Mrákovou z Jezdkovic a vyženil tak Velké Hoštice, Komárov a roku 1462 ještě Chlebičov.

¹³ Mikuláš II. se oženil s Magdalénou Šilhavou z Otmúta, se kterou měl 5 dětí Jana, Hynka II., Bartoloměje, Jiříka a Bernarda, jenž byl chorobomyslný.

¹⁴ Malohlava, R. Kronika města Kravaře: 15. stol. – 1945. str. 15.

¹⁵ Spurný, F. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha 1983. str. 128.

zřejmě jeho syn se rozhodl o rok později panství prodat, a to Kryštofu Elblovi z Hartmansdorfu.

I. 3. Další majitelé kravařského panství

Kryštof Elbl zemřel již roku 1578 a do roku 1581 drželi panství jeho sirotci Barbora, Kryštof, Abraham a Arnošt. Tento rod zde pobýval pouhých 6 let a roku 1581 bylo panství s Kouty a Vrbkou prodáno Danielu Macákovi z Ottendorfu (nebo také z Ottenburku). Daniel Macák z Ottendorfu¹⁶ byl horlivý protestant, bohatý kupec, měšťan a také radní pán v Opavě. Zemřel roku 1600 a jeho syn Matouš držel panství do roku 1605. Po smrti Matouše získal jeho syn Jakub Kravaře a jeho bratr Kašpar Kouty. Po Jakubově brzkém úmrtí získal Kašpar celé kravařské panství.

Když roku 1620 došlo ke vpádu Dánů do země, Kašpar podepsal list, kterým se vzdal Dánům bez odporu. Byl nařknut ze zrady na císaři pro jeho podporu v protihabsburském odboji a roku 1629 mu byl zkonfiskován majetek. Dánové zničili panskou palírnu, pivovar, vyplnili renesanční tvrz, vypálili kostel i ovčářský dvůr na Chalupkách. Od té doby bylo panství na čas ve správě státu.

I. 4. Zámek v rukou Michala Sendivoje ze Skorska

V historii kravařského panství se objevuje postava alchymisty Michala Sendivoje ze Skorska¹⁷. Jeho dobré styky s císařem Ferdinandem II. mu umožnily získat toto panství. Sendivoj sám hledal, kam by se na své stáří odebral, protože své alchymistické podvody se zlatem již nemohl dále provádět. 29. července 1630 bylo císařským reskriptem poručeno konfiskační komisi v Opavě, aby byl Sendivoji dán kravařský zámek i s jeho državami. Sendivoj se však nepodrobil zemskému krnovskému hejtmanovi ani šlechtě a byl proto mezi nimi neustálý spor.

¹⁶ Titul „z Ottendorfu“ si koupil roku 1601, podle svého původního sídla v Oticích u Opavy.

¹⁷ Narodil se roku 1566 v Sadči na Krakovsku, v rodině polského šlechtice, vlastního malý statek. Studoval ve Varšavě u jezuitů a na akademii v Krakově, kde se seznámil s pracemi předních světových alchymistů a začal toužit po výrobě zlata a nalezení kamene mudrců. Podnikl studijní pobyty v Itálii, Rakousku a Německu. Sendivoj provedl před polským králem Zikmundem III. několik podvodů se zlatem a začal se proslavovat po celé Evropě. Roku 1595 se usadil na dvoře Rudolfa II. Svě umění předváděl veřejnosti, vysloužil si i uznání samotného císaře a roku 1598 titul dvorního rady. Na pražském dvoře zůstal i po nástupu Ferdinanda II. na trůn.

I. 4. 1. Popis zámku a hospodářských budov s pozemky v urbáři z roku 1632

První podrobnější popis zámku máme z 6. května 1632 z urbáře, vypracovaného pro nového majitele. Urbář uvádí, že: „Rytířské sídlo leží na pěkném novém místě. Je větším dílem vystaveno z kamene a cihel, obklopeno valem.“¹⁸ K zámku náležely stáje, dřevěný dvorec se zděnou sladovnou, zděný dvůr šafáře, sušárna, pivovar, palírna, chmelnice, dvůr, 4 stodoly a 2 mlýny. Za dvorem byly dvě zahrady, jedna pro oddych, zábavu a hry, druhá zahrada byla zásobní pro zeleninu a ovoce. Vedle se nacházela také zahrádka květinová, z níž byl užitek a za zahradami byly výběhy pro koně a také rybníky.

„Podle urbáře byli sedláci například povinni orat panské polnosti, vozit obilí, seno, posílat žence, hrabat obilí a seno, holit ovce, chodit na hon, pracovat na zahradě, pomáhat při chytání ryb apod. Samozřejmě též museli všichni majetní občané platit peněžní plat 2x ročně o sv. Jiří a Michalu, který byl odstupňován podle majetku.“¹⁹ Sendivoj však stále poddaným roboty zvyšoval. Od císaře získal ochranný list, kterým byl osvobozen od přechovávání vojska i od válečných kontribucí. List však nezabránil rabování císařské soldatesky.

Dcera Michala Sendivoje Marie Veronika, získala panství věnem po smrti svého otce roku 1636. Provdala se za příslušníka drobné braniborské šlechty Jakuba rytíře Eichendorffa, rytmistra císařského kyrysnického pluku. Tento sňatek byl však ze ziskuchtivosti a Jakub Eichendorff tak získal majetek, skládající se ze vsí Koutů a Kravař. Tento majetek zdědil přesně 25. května 1636 a rod Eichendorffů tak významně vstoupil do historie zámku, v jehož rukou zůstal až do 2. poloviny 18. století.

II. ZÁMECKÁ BUDOVA DO ROKU 1921

II. 1. Eichendorffové²⁰ v Kravařích

Jakub Eichendorff získal během krátké doby významné společenské postavení mezi slezskou šlechtou jako nejvyšší komorník knížectví krnovského. Jakub byl bohatý a chamtivý

¹⁸ Malohlava, R. Kronika města Kravaře: 15. století – 1945. str. 40.

¹⁹ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Nestránkováno.

²⁰ Rod Eichendorffů je dolnobavorského původu a patří ke staré magdeburské šlechtické rodině. Kolem roku 1340 se objevují v Braniborsku jako držitelé církevních lén a drobných svobodných statků. Do Slezska se dostali příslušníci tohoto rodu na počátku 30-ti leté války. „Moravský inkolát získali v roce 1655, moravský rytířský stav v roce 1679.“ [Mašek, P. Modrá krev. Praha 1999. str. 75.]

a sužoval poddané krnovského knížectví, kteří se před ním schovávali v lesích. Poddané Jakub²¹ zkontroloval až po svém jmenování zemským hejtmanem, kdy měl k ruce vojsko.

II. 1. 1. Přestavba renesanční budovy na budovu s manýristickými prvky

Jakub hospodářsky povznesl zpustošený majetek, který utrpěl válečnými událostmi a postaral se také o obnovu školy. „Z reprezentačních důvodů potřeboval honosnější sídlo, než byla původní, nepřilíživě velká renesanční tvrz, u níž není vyloučeno, že jí poškodili v roce 1645 při svém vpádu Švédové, kteří tehdy vydrancovali a spálili blízkou ves Kouty.“²² Kolem roku 1649 došlo k přestavbě tvrze²³ a roku 1662 k vybudování kaple. Barokní reprezentační sídlo s manýristickými prvky tvoří jádro dnešní stavby zámku, jehož základy jsou dnes dobře patrné v přízemních a sklepních prostorech východního křídla a také v kapli.

Roku 1662 uzavřel Jakub Eichendorff smlouvu s malířem a sochařem Zachariášem Schwabem ze Zbraslavského kláštera na zhotovení dvou dřevěných soch pro oltář zámecké kaple, která se stala prací ostravského truhláře Eliáše Tandberga. Zápis ze 17. října 1664 uvádí, že biskupská konzistoř v Olomouci povolila sloužit v kapli mši.

Manželství Jakuba s Marií Veronikou bylo krátké a bezdětné. Než Jakub zemřel, ustanovil svým nástupcem svého synovce Hartwiga Erdmanna Eichendorffa²⁴. Hartwig zastával úřad nejvyššího zemského sudího krnovského knížectví a úřad zemského hejtmana. Císař Leopold jej roku 1679 povýšil za zásluhy do dědičného českého panského stavu. Po Hartwigovi přešlo vlastnictví na jeho syna Ferdinanda Burcharda. Poté vlastnili panství jeho synové Karel Maxmilián a Jan Rudolf společně, a to do roku 1687, kdy jediným majitelem zůstal Jan Rudolf. Právě tehdy došlo k zásadní změně ve vývoji kravařského zámku.

²¹ Jakub chtěl také využívat stejných privilegií jako Michal Sendivoj, ale kontribuce platit musel. Vedl také spory s Balcarem Cichovským z Tylí, který roku 1652 koupil vedlejší velkohoštické panství.

²² Spurný, F. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 1983. str. 128.

²³ Tato přestavba je spojená se stavbou Eichendorffské hrobky v místním kostele. Hrobka však byla zbořena roku 1896 při výstavbě nového kostela. Jakub nechal také pro místní kostel zhotovit kostelní zvony v roce 1641 a 1666.

²⁴ Když se Hartwig ujal panství, musel nejdříve potlačit povstání svých poddaných. Poddaní trpěli válečnými událostmi po vpádu Švédů a proto se majitelé panství, stejně jako Hartwig, snažili pozvednout hospodářství tím, že ukládali poddaným stále nové povinnosti a roboty. Roku 1670 si dokonce kravařští obyvatelé stěžovali u císaře na vysoké robotní povinnosti přímo ve Vídni. Vyšetřovací komise odsoudila původce rebélie, Kašpara Jelito Peterka, Tomáše a Jana Valášky a Tomáše Niederumba na rok pevnostních prací na Špilberku.

II. 1. 2. Stavba barokního zámku v letech 1721 - 1728

Bohatnoucí rod Eichendorffů potřeboval pro svůj život reprezentativnější sídlo, a tak roku 1721 došlo k jeho přestavbě a zároveň také dostavbě. Nová přestavba byla provedena v duchu vrcholného baroka právě za Jana Rudolfa, svobodného pána Eichendorffa.

Projektant této přestavby není dosud přesně znám, ale kvalita stavby ukazuje na některého z předních architektů té doby, patrně z okruhu dvorní vídeňské architektury. Můžeme mluvit buďto o rakouském architektovi Johannu Bernhardovi Fischerovi z Erlachu (1656 – 1723), který měl blízký vztah k rodu Lichtenštejnů a po jeho smrti mohl pokračovat některý z jeho žáků. Mluví se také o vídeňském architektovi Johannu Lukasovi von Hildebrandtovi (1668 – 1745). Pro jeho práci by bylo charakteristické vytvoření průčelního rizalitu a portálu, jemně provedená dekorace fasád, rytmické bohatství v utváření stavební hmoty a jiné. O tom, že by na stavbě zámku pracoval právě on nejsou žádné důkazy, ale pro může mluvit i to, že pracoval na přestavbě zámku Kunín v blízkém okolí a projektoval faru také v Suchdole nad Odrou. Mimoto je znám jeho projekt výstavby knížecího zámku v Opavě (1712 – 1714). Někteří historikové nevyklučují ani práci Kiliána Ignáce Diezenhofera, jehož některé architektonické prvky můžeme nalézt také. Na přestavbě pracoval zednický mistr Georg Gabriel Gans z Krnova, který pocházel z významné slezské stavitelské rodiny a je v Kravařích doložený roku 1730. Zřejmě právě on zrealizoval přestavbu zámku do hildebrandtovského stylu.

Odkryvy a také nepravidelnost půdorysu levého křídla ve srovnání se symetrií a pravoúhlostí křídla pravého naznačuje, že jde o stavbu, která využila starší původní zástavby. „Například zdivo schodiště, zesilované a vyrovnávané při výstavbě. Toto tvrzení podporuje i uzavřená dispozice, protože tehdejší zámecké novostavby dávaly přednost trojkřídlému rozčlenění s cour d'honneur (čestný dvůr). Rovněž kontrast jednoduchých valených klenb proti klenbám s lunetovými výsečemi a jejich rohovými styky v čelním i pravém křídle tento názor podporuje.“²⁵ Při stavebních úpravách bylo také ve sklepních prostorech odhaleno starší zdivo z lomového kamene. Pravé křídlo je tudíž postaveno nově, zatímco levé křídlo využívá starší zástavbu, která je dobře patrná ve sklepních a přízemních prostorech²⁶.

²⁵ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Nestránkováno.

²⁶ Viz Příloha č. 32.

„Rovněž rozdílná síla obnoveného zdiva, zřetelná na půdoryse druhého podlaží, ukazuje na starší stavební epochu levé části zámku.“²⁷

Žádný přesný popis tohoto zámeckého sídla a jeho výzdoby se nezachoval, s výjimkou veduty vratislavského kreslíře F. B. Wenera²⁸ v jeho rukopisném díle *Typographia Silesiae*²⁹. Toto dílo obsahuje téměř 1500 kolorovaných kreseb jednotlivých budov i městských prospektů z oblasti Slezska. Vznik kresby datují historikové do let 1762 až 1768 a jedná se o jediný pohled na zámek až do počátku 19. století. Wernerovy bylo tehdy již přes 70 let a možná právě proto můžeme na obraze nalézt, s porovnáním s dnešním stavem, spoustu rozdílů jak v celkové podobě budovy, tak v mnohých jeho detailech. Například zapomenutí dokreslení váz zakončující atiku v pravé části průčelí, nebo také zakreslení blízkých kopců za zámkem, které jsou ve skutečnosti několik desítek kilometrů vzdálené, neboť zámek leží v údolí řeky Opavy. Tyto rozdíly jsou Wernerovy přičítány jako nedostatečné kreslířské zvládnutí perspektivní hloubky. Werner tímto chtěl zřejmě jen doplnit kulisu za zámkem a použil k tomu hornatý terén Nízkých Jeseníků (ve starších materiálech se objevuje také kulisa Oderských vrchů). Z detailů můžeme ještě uvést rozlišný počet oken a vikýřů oproti skutečnosti, ale také celkový vzhled zámku, který má spíše pozdně renesanční či raně barokní charakter. Kravařské sídlo však bylo postaveno v duchu vrcholného baroka.

Zároveň jsou na vedutě vykresleny hospodářská stavení, která uzavírají vjezd do zámeckého vstupu, ale na plánu z roku 1782, kdy Eichendorffové panství prodávali, se již neobjevují. Můžeme tedy usuzovat, že tato hospodářská stavení nechali majitelé zbourat až po roce 1760. Zánik této stavby je spojen se založením lipové aleje, vedoucí od hlavní brány přes střed bývalého hospodářského dvora. Rukopis *Typographia Silesiae* patří k jedinému zdroji poznání stavebního vývoje památek.

Bohužel, žádný přesnější popis zámku se nezachoval³⁰. „Archiválie, rozhodující pro poznání epoch stavebního vývoje, umělců, kteří se na výstavbě podíleli, jsou nezvěstné.“³¹

²⁷ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Neustránkováno.

²⁸ Viz Příloha č. 1 a 2.

²⁹ „Jeví se nám jako jedinečný pramen historický pro poznání vývoje památkových objektů, pro rekonstrukci budov, často poničených válečnými událostmi (především v dnešní polské části Slezska), mnohdy i jako jediný doklad zaniklých staveb, důležitých pro poznání vývoje architektury Slezska. Pětisvazkové dílo (s dodatkem o Kladsku) vyhotovil vlastnoručně ve čtyřech exemplářích, které se dochovaly vyjma ojedinelých chybějících dílů až do válečných událostí let 1941 až 1945. Po válce se podařilo polským badatelům zachránit jakýs takýs komplet z různých redakcí, v němž se zachovalo přes 1200 kreseb a map. Je uložen v Universitní knihovně ve Vratislavi.“ [Hlubinka, M. Ke stavebně historickému vývoji zámku v Kravařích. In: Sborník památkové péče v severomoravském kraji 2. Ostrava, 1973. s. 99.]

³⁰ „O stavební vývoj objektu se zajímal již dr. Braun. Na jeho dotaz mu v r. 1914 oznámil potomek Eichendorffů z Wiesbadenu, že v rodovém archívu, který je v jeho držení, nejsou podstatné zmínky o Kravařích. Před lety mu paní z Fontaine, bývalá majitelka zámku, vyprávěla, že její předchůdce dosti obsažný zámecký archív před

V pozdějších dobách však nedošlo k žádné výraznější přeměně či opravě. Můžeme tedy soudit, že současný objekt je velice shodný se zámkem vybudovaným v letech 1721 – 1728. Po požáru roku 1937 byla budova opravována Národním památkovým úřadem v Brně, který se snažil o co nejautentičtější navrácení objektu do jeho původního stavu.

Zámek je čtyřkřídlá, jednopatrová budova se suterénem, obklopující centrální obdélníkové nádvoří. Je zde dodržena podélná osa s dvěma dominujícími stavbami. První je o půl patra převyšovaný střední rizalit v průčelním křídle na severu a druhou dominantu tvoří oválný rizalit kaple v zahradním průčelí na jižní straně. Střecha kaple je zdobena lucernou a krytou bání s křížem. V úhlu výkroje bočních křídel, které ustupují směrem k zadnímu křídlu ke středu, vystupují dvě stejně vysoké čtyřboké věžice s lucernou, které ukrývají točité schodiště.³²

Střechy kryté břidlicí jsou dvojího typu. Mansardová³³ se nachází na dvou dominujících rizalitech, nad průčelím a kaplí a sedlová na ostatních křídlech. Střechy jsou navíc členěny vikýři s volským okem.

Hlavní portál je segmentovitě zaklenutý s profilovaným ostěním. Je zasazen do edikuly, tvořené předsunutými polopilíři, které nesou římsu s dvěma putti, držícími uprostřed kartuš s emblémem³⁴ stavitele Jana Rudolfa Eichendorffa, dubovou větev se žaludy. Nástavec je ozdoben po stranách stlačenými volutami, které nesou alegorické figury Síly a Moudrosti a dekorativní vázy.³⁵

Nad římsou portálu jsou pilastry vysokého řádu, na které s kompozitními hlavicemi nasedá římsové kládí. Pilastry oddělují 3 vysoká okna s půlkruhovým záklenkem a oválná okna nad nimi. Ty jsou na spodní části zdobeny festony, maskaronem a rostlinnými girlandami a na horní části úseky segmentovitých říms, bustami a dekorativní vázou. Vstupní průčelí uzavírá trojúhelníkový tympanon, v jehož středu se dříve nacházely hodiny. Po stranách se nacházejí postavy symbolizující Smrt a Zmrtvýchvstání. Figurální výzdoba portálu je připisována sochaři Janu Jiřímu Lehnertovi.³⁶

uskutečněním prodeje zničil.“ [Hlubinka, M. Otázky kolem obnovy kravařského zámku. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 1. Ostrava, 1971. s. 73.]

³¹ Hlubinka, M. Otázky kolem obnovy kravařského zámku. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 1. Ostrava, 1971. s. 65 – 66.

³² Viz Příloha č. 12.

³³ Mansardovou střechu nad vstupním rizalitem nechala zhotovit až Eufémie Rudzinská z Rudna po roce 1844.

³⁴ Původní erb byl nahrazen roku 1894 kartuší s rodovým znakem majitele Bedřicha Viléma Pfeila, zkříženými medvědími tlapami s hraběcí korunkou. Až při opravě zámku v letech 1952 – 1970 zde byl vsazen opět znak rodu Eichendorffů.

³⁵ Viz příloha č. 14.

³⁶ Viz příloha č. 13.

Zámecká vrata jsou ze silných dubových fošen, pobita železem a ozdobena ručně dělanými ozdobnými železnými pásy. Meziokenní pilastry člení také ostatní fasády a jsou prolomeny obdélnými okny s lištovými zalamovanými šambránami a s plastickými parapetními výplněmi. Okna v přízemí mají v šambráně klenák s profilovanou, zalamovanou, segmentovitě vypjatou nadokenní římsou. U oken v patře klenák nahradil bohatě tvarovaný páskový útvar, nadokenní římsa je provedena ve tvaru oslího hřbetu. Vnější průčelí navíc odděluje podnož a patra průběžná kordonová římsa. Na východním křídle byl navíc balkon, vysazený na konsolách v patře. Po opravách ve 20. století byl zbourán.

„Původní dělicí zdi nasedají zešikmeně na obvodní v místech, kde kvůli dodržení rytmu oken vznikly slepé niky.“³⁷ Chtěl-li architekt dodržet symetrii obou křídel, musel uplatnit řadu slepých oken³⁸, dostatečně probraných do kompaktního zdiva levé části. Navíc má každé patro jiné rozměry oken³⁹.

Roku 1723 dostal Jan Rudolf od olomoucké konzistoře souhlas k přeložení kaple na dnešní místo. Kaple⁴⁰ má na vnější fasádě kartuš s nápisem „Anno 1728“, patrně rokem, kdy byl tento rizalit kaple hotov. Kaple je oválného půdorysu, na vnější straně značně vysunutá z půdorysu křídla. Jižní okenní osu kaple akcentují podložené pilastry s plastickou páskou, mřížkou a zvonečkovým motivem ve vpadlé výplni dřívků. Nástavec, jímž kaple vystupuje nad úroveň stavby, je prolomen oválnými okny.

Zámecká kaple je zasvěcena archandělu Michaelovi a je postavena ve stylu pozdního baroka, zaklenuta vysokou kopulí nesenou čtyřmi pilíři. Společně se sokly jsou pilíře obloženy červenobílým skvrnitým umělým mramorem. Kopuli vymaloval v letech 1727 až 1730 František Řehoř Ignác Eckstein⁴¹, nejvýznamnější představitel barokní nástěnné malby na Moravě a ve Slezsku a také zastánce italského iluzionismu. „Rozčlenil ji dvěma patry vzhůru se sbíhajících elipsoidů iluzivní architektury, která navazuje na skutečnou architekturu kaple. Spodní patro otevřel čtyřmi průhledy do klenutých síní ztápějících se ve světelné atmosféře. Před nimi usadil – jako připomínku světového rozmachu křesťanství a katolicismu – barevně markantní figurální alegorie čtyř světadílů. V intervalech mezi síněmi umístil další

³⁷ Plaček, M. Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha 1999. str. 198.

³⁸ „V přízemí je 7 falešných oken v levém křídle a 2 okna jsou v zadním traktu. V poschodí jsou jen 2 okna a v zadním traktu tohoto poschodí je jen 1 falešné okno.“ [Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Neustránkováno.]

³⁹ V suterénu jsou nízká okna, podélná a čtyřúhelná, v přízemí se nacházejí výšková čtyřúhelná a v patře jsou pak okna o polovinu vyšší než v přízemí, také čtyřúhelná a výšková.

⁴⁰ Viz Příloha č. 16.

⁴¹ Narodil se pravděpodobně roku 1699 v Židovicích u Žatce a zemřel roku 1740 ve Lvově. Mimo jiné byl činný např. na freskové výzdobě poutního kostela na Cvilíně či jezuitského kostela v Opavě (kostel sv. Vojtěcha na Dolním náměstí v Opavě).

čtveřice evangelistů a církevních otců. Na pozadí kazetového pláště druhého patra jsou zobrazeny na oblačných kupách jednotlivé figury i skupiny světců, kteří tvoří již součást vidiny nebes sestoupivších z výše fiktivně otevřeného vrcholu klenby. Ve světelné záři tam trůnní v oblacích Nejsvětější trojice hledící vstříc Nanebevzetí P. Marie.⁴² U fresky⁴³ se nachází také pamětní nápis o opravě „Renoviert Kriegswinter 1916 – 17 Hans Martin München“. Na stěnách pod freskou bývaly ještě dva freskové obrazy zobrazující Jana Nepomuckého a svatou Barboru, ochránkyni horníků.

Slezský sochař Jan Jiří Lehnert je autorem ručně řezaného oltáře se skříňkovým tabernáklem, tvořeného andělky, kteří drží obraz „Pád andělů“ malovaný Josefem Sternem.⁴⁴ V patře se nacházejí balkónové oratoře⁴⁵ s parapety, které jsou zdobeny aplikovanými kartušemi, vyjadřující vítězství víry a spravedlnosti nad nepravostmi. Prostor mezi dveřmi a oratořemi s balkóny je zdoben stejně jako pilíře zlacenou štukaturou.

Vchod do zámku je průjezdový a severní křídlo je vyčleněno tak, aby v průjezdu, který ústí do nádvoří, po obou stranách vedlo široké, původně dřevěné schodiště do I. patra. V přízemí i patře se nachází lodžie s prosklenými arkádami na jeho třech stranách. V patře mají arkády parapety s kuželkovou balustrádou a kryté chodby jsou zaklenuty valeně se sledem styčných výsečí. Lodžie je nesena pilíři s předsunutými pilastry s kompozitními hlavicemi. Meziokenní pilastry podpírají kordonovou a korunní římsu a mají vpadlou výplň s páskovou ornamentikou s použitím motivů znaku Eichendorffů.⁴⁶ Z arkádové chodby se vcházelo do jednotlivých obytných místností.

Janu Jiřímu Lehnertovi je zde připisována také práce dvou puttí a slunečních hodin (dnes již neobnovených) na dvorní straně vstupního traktu.

II. 1. 3. Prodej Eichendorffského sídla

Roku 1742 prohrála císařovna Marie Terezie ve slezské válce s pruským králem Bedřichem Velikým a Kravaře tak připadly Prusku, kde zůstaly až do roku 1920. „Vleklé slezské války, neúrody a živelné katastrofy se staly příčinou silného zhoršení života

⁴² Krsek, I., et al. Umění baroka na Moravě a ve Slezsku. Praha 1996. str. 462 – 463.

⁴³ Viz Příloha č. 30.

⁴⁴ Viz Příloha č. 29 a 32.

⁴⁵ Viz Příloha č. 31.

⁴⁶ Viz Příloha č. 18 a 20.

poddaných. Mnozí kravařští a koutští občané opustili své domovy a utekli jinam. Z jejich opuštěné půdy si Eichendorffové vytvořili nový statek – Nový Dvůr.⁴⁷

Jan Rudolf⁴⁸ vlastnil panství zhruba do roku 1750, kdy jej zdědili jeho synové Jan Rudolf mladší a Bohumil Leopold. Jan Rudolf ml. vyplatil bratrovi dědickou polovinu a ten si pak koupil panství Tvorkov. Roku 1770 vznikla poslední část Kravař Dvořisko, v té době vystavené jako „Opavický dvůr“ s malým panským sídlem.

Po smrti Jana Rudolfa ml. spravoval panství poručník jeho syna Adolfa Theodora Rudolfa, hrabě Vilém Gessler z Oldřišova. Pak se ujal panství sám Adolf Theodor⁴⁹, který byl zároveň posledním majitelem z rodu Eichendorffů, který pobýval na kravařském panství.

Nákladný život Eichendorffů byl příčinou jejich velkého zadlužení. Vykořisťovali své poddané, kterým ukládali nové povinnosti, roboty a zatěžovali je dalšími platy. Ani bohatá žena Adolfa Theodora Karolína nemohla dluhům pomoci. Adolf Theodor musel panství prodat, a to za 251 000 zl. Antonínu hraběti Schaffgotschovi a odstěhoval se do nedalekých Lubovic⁵⁰ u Ratiboře v Polsku.

Eichendorffové žili na kravařském panství do roku 1782, zasloužili se o vystavení honosného zámeckého sídla, ale pro své poddané to byli spíše vykořisťovatelé, díky nimž žili bídny život plný útisku, utrpení, ponižování a roboty. Byli to právě poddaní, kdo platili za bohatství, plesy a přepych svých pánů.

II. 1. 3. 1. Zámecké zahrady a přílehlá hospodářská stavení v roce 1782

Po roce 1760 došlo k dokončení výstavby a výsadby parku, původně podstatně většího než dnes. Dochovaná mapa z roku 1782⁵¹, kdy Eichendorffové kravařské panství prodávali, je velmi cenným dokladem, který nás informuje o hospodářských budovách a zahradách kolem zámku.

„Propojení zahrady se zámkem a západně situovaným parkovým lesem (o výměře asi 209 korců) zajišťovala alej, která prostupovala středem celé zahrady a u Mlýnské strouhy

⁴⁷ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Nestránkováno.

⁴⁸ Jeho manželka Anna Markéta Šmerhovská z Lidkovic a Velkých Hoštic byla spoludědičkou vedlejšího panství Velké Hoštice.

⁴⁹ Adolf Theodor se oženil s Karolínou Kloch, dědičkou panství Lubovice. Jejich synem byl významný německý básník doby pozdního romantismu Josef von Eichendorff a také Wilhelm Josef, který pracoval jako úředník v rakouských službách a byl krajským hejtmanem v Tridentu.

⁵⁰ Tento zámek roku 1945 vyhořel a nyní je v ruinách.

⁵¹ Viz Příloha č. 3.

vyústovala v pěšinu napojující se na hlavní jižní trať (dnešní ul. Nábřežní), spojující hospodářská stavení zámku, dnešní městskou částí Kouty. Na alej kolmo navazovala také alej vedoucí nepřímo k zámku (lokálně dochovaná dodnes), ale tehdy ještě nedosahovala až k samotné budově zámku, nýbrž končila právě napojením na alej vedoucí do pravidelné zahrady.⁵²

Na východ od zámku, který byl patrně obklopen valem, se za můstkem nacházela okrasná zahrada. Ještě před ní byla zahrada, která zřejmě sloužila pro potřeby kuchyně. Více na jih stály domky poddaných, pastviny, panské pole, 2 mlýny s dvorem, stodolou a o kus dál také dvě sušárny. Cesta ze zámku na severovýchod vedla kolem pivovaru, sladovny, palírny a ovocné zahrady. Za můstkem se nacházel Horní mlýn, mlynářský dvůr, zahrada a pole. Zde také stával větší hospodářský dvůr s bytem kontrolora, stájemi pro koně, kravínem a také bytem pro šafáře se zahradou a dvorem. Více na západ se pak nacházely pole, pastviny, louky a smíšené zahrady. V místech dnešního parku byly dříve panské louky, pole, křoviny a zahrady. Okrasná zahrada pak začala pozvolna zanikat, až pak úplně zmizela za dalších majitelů.

II. 2. Poslední majitelé panství

Antonín Schaffgotsch byl rakouským dvorním maršálkem a tajným radou. Kravařské panství držel do roku 1811 a jeho syn Josef Getthard do roku 1815. V Prusku v té době docházelo k rozprodeji panství. Roku 1792 nabídl Adolf Schaffgotsch poddaným vykoupení z roboty a poddanství za 76 814 tolarů⁵³.

Gabriel Rudzinský⁵⁴ držel panství od roku 1815 a o 5 let později jej předal svému synovi Gabrielovi mladšímu. Ten však chamtivě okradl zemědělce nadobro, když roku 1826 nebyli již schopni platit své dluhy a byla na ně uvalena soudní dražba. Koupil je však sám Rudzinský a získal tak půdu 18 a ½ statku a 70 zahradnických a domkařských usedlostí za pouhých 22 000 tolarů. Postupně pak odprodával zpět poddaným jejich domky a scelením

⁵² Richter, M. Zámecký park v Kravařích ve Slezsku. Kravaře 2004. str. 8.

⁵³ 26. 5. 1812 byla uzavřena smlouva mezi Kravařemi, Kouty a Josefem Schaffgotschem o prodeji pozemků a vyvázání z nevolnictví a robot. Obě vesnice tak odkoupily 1084 šelfů panské půdy za 65 224 tol. 10. gr. a 4 pf. Vesnice však tolik peněz neměly a dostaly se do dluhů.

⁵⁴ „Stará mazovská šlechtická rodina, jejíž sledovatelná genealogie počíná v 16. století Albertem Rudzinským, mazovským vojvodou. V 18. století přešel rod z Polska do Slezska a žil v Opavě.“ [Mašek, P. Modrá krev. Praha 1999. str. 236.]

pozemků vznikl pak dvůr Hanůvka. Poddaní si však na koupi museli znovu půjčit peníze a dostávali se opět do dluhů.

Roku 1844 panství přešlo na jeho sestru Eufémii, která po dlouhé době opět provedla některé úpravy zámku. Provedla dílčí úpravy interiérů a nechala zhotovit mozaikovou dlažbu na chodbách. Na jedné z nich mezi schodišti je vyobrazen její erb a erb jejího manžela. Nechala zhotovit nad vstupním rizalitem mansardovou střechu, upravila slavnostní sál na knihovnu, získala cenné sbírky obrazů a vytvořila základ kapitalistického hospodaření na kravařském panství. Koupila dva mlýny a pilu. Jeden mlýn se částečně dochoval až dodnes při východním okraji parku a druhý stál v místech dnešního domova důchodců. Z bourání tohoto Velkého mlýnu byl postaven dům pro úřednictvo panství u aleje v blízkosti strouhy. Byl jednoposchod'ový, zděný, pěkný a lidé mu říkali Zámeček.

Po její smrti roku 1853 získal panství její manžel Ondřej Renard z Velké Střelice. Brzy však předal panství synovi Hypolitovi, který čtvrt roku po své svatbě zemřel na honu. Ondřej tak prodal roku 1856 panství za 446 300 rýnských tolarů zámožnému kupci Williamovi von Fontaine. Patrně z této doby pochází také litografie Jacoba Alta, která znázorňuje tehdejší zámek s parkem z jihovýchodní strany přes rybník.⁵⁵

V době, kdy panství vlastnil William von Fontaine⁵⁶, se začalo panstvo více soustřeďovat na nově vznikající park a klesl tak zájem o pravidelnou zahradu a její údržbu, kde panstvo trávilo volný čas. Zeď, která obklopuje dnešní tenisové kurty postavené v 70. letech 20. století, leží na ústředním místě již zaniklé zahrady, která byla také nazývána „panský mur“ a byla postavena v 19. století. Roku 1884 nechal postavit William von Fontain na této části panské zahrady, která jako pravidelná zahrada upadala, hřbitov s mausoleem⁵⁷, a to proto, že byl evangelíkem a nejbližší evangelická fara se nacházela až v Rozumovicích. Správu kravařského panství vykonával hospodářský ředitel Rohren, což bývalo v té době běžné.

⁵⁵ Viz Příloha č. 4.

⁵⁶ Narodil se v Rhode ve Vestfálsku a pocházel z francouzských emigrantů. Angažoval se také na stavbě mostu přes řeku Opavici.

⁵⁷ Mausoleum se stalo místem posledního odpočinku jeho rodiny a vysoce postavených pánů té doby. Příbuzní a známí byli pochováni v rohu této zahrady, kde se jim pořizovaly náhrobní desky, které jsou ještě dnes patrné na zdi. Na vstupní bráně nás na toto místo upomíná také umístěný kříž.

Mausoleum bylo roku 1912 vykradeno a po I. světové válce úplně zpusťlo. Zajímal se o něj opavský baron Sobek-Skal, který mausoleum nechal rozebrat a nebožtíky pochovat do země, katolíky a evangelíky zvlášť. Po každé straně byly vykopány dva velké vyzděné hroby.

Ještě později se zahrada stala místem posledního odpočinku vojáků padlých v druhé světové válce. Podle pamětníků měl hřbitov tvar kruhu s cestou do kříže. Po válce byly z hrobů odstraněny kříže, hřbitov byl oplocen ostnatým drátem a ti kdo pečovali o hroby padlých měli zákaz vstupu. „Většina hrobů německých vojáků byla zavezena hlínou – pamětníci tvrdí, že jich zde mohou být stovky; ostatky amerických letců a padlých sovětských vojáků byly exhumovány v roce 1946, němečtí vojáci byli exhumováni a odvezeni v zimě a na jaře roku 2004.“ [Richter, M. Zámecký park v Kravařích ve Slezsku. Kravaře 2004. str. 10.]

Docházelo také k dalšímu prodeji pozemků občanům a roku 1874 byla pronajata Hanůvka a Nový dvůr. 30. 11. 1894 William von Fontain zemřel.

Generálním zplnomocněncem pozůstalosti byl Bedřich Vilém hrabě von Pfeil, manžel Fontainovy dcery Alice. Hospodářský ředitel Rohren s nástupem nového majitele odešel do důchodu a panství začalo upadat. V letech 1894 až 1895 rozprodal část panského pozemku na okraji katastrů obcí Štěpánkovic, Koutů a Kravař. Docházelo k neustálému zmenšování panství (zhruba od 947 ha na 72 ha). Byla prodána Hanůvka a také pivovar s hostincem, který se dostal do vlastnictví bývalého sládka kravařského panství E. Müllera.

Dvůr u zámku měl k dispozici vepřín, ovčín, konírnu, čeledník se sýpkou, kravín, drůbežárnu, byt pro mlékaře, kůlnu pro vozy, náradí, kovárnu a stodolu. Roku 1902 byla na panství ještě palírna a vodní mlýn. V panské palírně byla roku 1903 zřízena elektrárna⁵⁸ s turbínou poháněnou vodou. Roku 1905 došlo k dalšímu prodeji pozemků, které byly vyhrazeny jako stavební místa. Nový Dvůr koupil nájemce doméních statků Karel Kroll z Friefrischsdorfu. Majetek patřící k zámku se tak pomalu zužoval, až se omezil převážně na prostory v jeho těsném okolí.

Jako upomínku na tohoto majitele byl v průčelí jeho erb, vložen v kartuši drženého dvěma putti. Tento erb byl však při opravě mezi lety 1952 – 1970 nahrazen erbem Eichendorffů.

1. 1. 1911 prodal panství baronu dr. von Luschkovi-Sellheimovi za 375 000 marek. Ten však o 3 roky později roku 1914 prodal panství dřevařské společnosti, obchodní firmě Müller – Lammel z Nisy. Tato firma zakoupila zámek za jediným účelem, vyrabovat a zpeněžit cenné dřeviny v parku. Firma vykácela velkou část Olšiny (jižní a západní pozemky od zámku), vyparcelovala zbytek polí až na 5 ha a rozprodala vedlejší dvorské budovy, Dolní mlýn a Zámeček, které koupil Papež i s přilehlými pozemky v Alejní ulici. Na náklad této firmy byla však restaurována malba v kapli. „Opravu dokumentuje záznam nad kládím, v druhém řádku již stěží čitelný: Renoviert Kriegswinter 1916 - 17. Hans Martin München Königin des Friedens bitte für uns!“⁵⁹

Roku 1917 firma prodala zbytek panství továrníku Maxi Thomasovi z Bismarkovy hutě, z dnešní Zabrze v Polsku. Ten odvezl ze zámku vzácné obrazy, cennosti, umělecké předměty a historické památky. Když se dozvěděl, že Hlučínsko připadne Československé republice, prodal roku 1920 zámek i s parkem. Zámek koupil ředitel opavského cukrovaru Bultas, ale

⁵⁸ Tato elektrárna za majitele barona von Luschka-Sellheima dodávala elektrický proud do 20 pouličních lamp v západní části a na náměstí. Elektřina byla zároveň zavedena do mnoha domácností a hostinců, obchodů a dílen. Jednalo se o 1. veřejné osvětlení na Hlučínsku.

⁵⁹ Hlubinka, M. Otázky kolem obnovy kravařského zámku. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 1. Ostrava, 1971. s. 70.

téhož roku je popustil Slezské průmyslové a obchodní společnosti v Opavě a ta zase České průmyslové bance v Opavě.

III. ZÁMEK VE VLASTNICTVÍ STÁTU

9. 1. 1921 koupilo tento objekt za 800 000 Kčs Ministerstvo zemědělství Československé republiky pro účely zemědělského školství. Tímto činem zaniklo kravařské panství.

III. 1. Zřízení hospodářské a hospodyňské školy

V zámeckém objektu byla zřízena dívčí hospodářská a hospodyňská škola s internátem pro 100 lůžek. Základnu měly tyto školy v zámeckém parku a přilehlém zámeckém statku. Škola byla zřízena na popud prezidenta Slezské zemědělské rady Františka Zíky, rodáka ze Štítiny.

Z 20. let 20. století se nám zachovala publikace Průzkum pozemků Státní odborné hospodářské školy v Kravařích, která obsahuje mimo jiné mapy zachycující školní pozemky. Z ní je patrné, že škola působila na 45 ha půdy. Z toho tvořila 15,5 ha pole, louky 10 ha, 2,4 ha zahrady, 1,8 ha jezera, rybníky, močály a pastviny.

Díky využívání zámku pro potřeby hospodářské a hospodyňské školy si zámek vyžádal jisté úpravy, například přístavbu sociálního zařízení do nádvoří, které narušilo architektonický vzhled stavby. Tyto úpravy však byly při pozdější rekonstrukci odstraněny.

III. 2. Doklady o vybavení interiéru

O výzdobě zámeckého sídla a jeho interiéru se nedochovaly žádné podrobnější zprávy. „Jedinou představu o uměleckém vybavení zámku nám poskytuje soupis dr. E. W. Brauna, ředitele tehdejšího Zemského muzea v Opavě a současně konzervátora památkové péče. Soupis byl pořízen v r. 1920, před převzetím zámku československým státem. Nezahrnuje knihovnu a většinu položek tvoří obrazy ze 16. – 18. století.“⁶⁰ V přízemí se nacházely menší místnosti, po obou stranách pak větší komnaty a sály. Na rozdíl od přízemních klenutých stropů patrně s freskami⁶¹ byly v poschodí stropy rovné.

⁶⁰ Hlubinka, M. Otázky kolem obnovy kravařského zámku. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 1. Ostrava, 1971. s. 65.

⁶¹ Viz Příloha č. 8.

„Tenkrát bychom branou vstupního portálu došli k oboustranné arkádové chodbě v přízemí a o několik kroků dál vpravo i vlevo k dvouramennému schodišti. Po jeho stranách visely obrazy s antickými výjevy, malované neznámým mistrem italské školy. Plátna měla rozměry 2 x 1,5 metru. Klenba předsíně nesla fresku.“⁶² Ze schodiště se z obou vnitřních stran přicházelo loubím do dlouhých, krytých a zasklených chodeb a odtud se vcházelo do salonků, komnat a sálů.

V prvním patře nad vchodem se dnes nachází společenský sál, který zaujímá šířku celého rizalitu a je skrytý za třemi vysokými, polokruhovitě zakončenými okny, kde se nacházelo mnoho uměleckých obrazů, starých olejomalb a rytin. Nacházela se zde také zámecká knihovna. Nejvzácnějšími obrazy zde byly Únos sabinek a Menzlův obraz pruského krále Fridricha II. Nacházel se zde také dědičný Eichendorffův stůl⁶³ z 20 cm silné desky v podobě dubového listu, s hlavní žilkou dlouhou 2 metry. Podstavec byl z dubové pně, jehož kořeny tvořily nohy stolu. Uprostřed sálu pak visel rokokový skleněný lustr.

Vedle sálu v západním průčelí se nacházel Zlatý pokoj, Modrý pokoj, kuchyň a ložnice. „Ve Zlatém pokoji byl uchován typický dobový nábytek, potažený zlatistkou, sametovou, pěkně vzorovanou látkou. Rovněž zde visel bohatě zdobený skleněný lustr. Modrý pokoj obdržel svůj název podle temně modrých tapetových stěn a nábytku, potaženého temně modrou, sametovou látkou.“⁵⁷ Byl vyzdoben bohatými sbírkami zbraní a výbrojí a kolem rodinného erbu navíc visely obrazy. V loveckém salonku visel lustr vyroben pouze z paroží. „Levé křídlo se mohlo chlubit krásnými rokokovými štukovými výplněmi stropů, jako byla např. „anglická hostina“ a mnohé jiné ve stylu začínajícího rokoka.“⁶⁴ V roce 1922 však tyto salonky byly již bez veškeré výzdoby a nábytku. Takto vypadal zámek až do roku 1937. Většina inventáře se však nedochovala. Zámecké sbírky byly buďto převezeny jinam (např. Slovenská národní galerie Bratislava, Moravská zemská knihovna Brno), či byly rozprodány za posledního majitele.

IV. OSUDY ZÁMKU PO POŽÁRU ROKU 1937

Dne 21. ledna 1937 mezi čtvrtou a pátou hodinou ranní propukl na zámku po ukončení plesu, pravděpodobně neopatrností, veliký požár. Zachovala se zpráva, že příčinou požáru bylo patrně rozehrívání zamrzlého vodovodního potrubí na půdě. Silný opavský hasičský

⁶² Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře, 1989. Nestránkováno.

⁶³ Viz Příloha č. 9.

⁶⁴ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Nestránkováno.

sbor, vyzbrojený motorovými stříkačkami, byl bohužel telefonicky vyzván k ohni až po třech hodinách, kdy byl objekt již v plamenech.

„Požár strávil všechny střechy vyjma nad kaplí, která zůstala nedotčena; ze stropů nad I. patrem zůstaly pouze stropy pod terasou po obou stranách kaple, hladké rákosové bez štuků a v záp. křídle 2 štukem ozdobené stropy, z nichž jeden částečně prohořel, oba jsou promáčeny. Stropy jsou povalové, značně prohnílé a byly proto již dříve zavěšeny pásovým železem na krov. Střed stropů jsou reliéfní scény v rámu, kolem rámu a na fabionech ornament. štuk.“⁶⁵ „Nedotčená zůstala pouze kaple, jež byla izolována od střech na podélných křídlech po obou stranách. Ze stropů v I. patře, pokrytých figurální a ornamentální štukaturou, zachovány jen dva, jeden z nich částečně prohořel, oba jsou promáčeny a poškozeny otřesy.“⁶⁶ Zničena byla také zřejmě ještě původní barokní malba na stropě v sále. V sále zůstaly nepatrné zbytky malovaného novodobého vlysu a zbytky ornamentální barokní malby v okenních ostěních.

Na chodbě se zachovaly části malovaných barokních supraportů nad dveřmi. Podlahy, převážně parketové či loďové, byly zničeny, stejně jako okna a dveře. Hlavní dubové schodiště a točité schodiště k věžičkám bylo prohořelé. Poměrně nepoškozena zůstala kamenná balustráda u hlavního schodiště, pokryta olejovitým nátěrem. Přízemí ohněm neutrpělo, ale byly promáčeny klenby. Průčelí mělo docela nedotčené architektonické článkování a štukovou výzdobu. Co však nezničil oheň, zničil později silný mráz.

Po požáru proběhlo Státním památkovým úřadem pro Moravu a Slezsko místní šetření na zjištění škod. Navrhovalo se opravit zámek s co možná přesnou a úplnou restitucí původního stavu, která byla nutná ve veřejném památkovém zájmu o to více, že se jednalo o objekt ve vlastnictví státu, který prováděl sám se svými orgány také potřebnou ochranu památek.

Bylo nutno obnovit střechy v původní formě a výškách hřebene a pokrýt je opět přírodní břidlicí. Hořejší části mansardové střechy nad sálem se mohly pokrýt měděným plechem. Oba vikýře se nad sálem zachovaly, tudíž se mohly pouze obnovit. Co se týče stropů, nebylo nutno obnovit vysoký fabion v prvním patře, ale stačilo položit strop nad zachovanou a obnovenou podstropní římsu. V západním křídle se měla zachovat štuková výzdoba. Nutné bylo zachovat dochované malované supraporty nad dveřmi v chodbě I. patra, opravit kamennou balustrádu hlavního schodiště a kamenné dekorativní krby, také obnovit vnější omítky, konzervovat štukovou výzdobu, zabezpečit kamenné součásti portálu a soch po stranách slunečních hodin na nádvoří. Důležité bylo také obnovit okna v jejich dosavadních

⁶⁵ Dufek. Zpráva o požáru zámku v Kravařích. Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně. 2. 3. 1937.

⁶⁶ Autor neznámý. Požár zámku v Kravařích na Hlučínsku. In: Zprávy památkové péče, 1937, I. roč., č. 3., s. 11.

dělení a jejich lícování v ploše fasády. Nejdůležitější a první fází oprav zámku bylo zatím provizorní zastřešení z lehkých krovů, kterým by se zabránilo rozrušení obvodového zdiva a dalšímu zamokání kleneb.

IV. 1. Zámek během II. světové války

Další záměry na opravu budovy však byly přerušeny II. světovou válkou v letech 1939 – 1945, kdy zůstal zámek neopraven a pouze provizorně zastřešen.

Park spravovala Říšská pracovní služba, která si zde také postavila své ubikace.⁶⁷ Vstup do objektu byl znemožněn také tím, že zachované přízemí a sklepní prostory sloužily německé armádě. Místní obyvatelstvo tak nemělo volný přístup ani do parku, a proto nedocházelo tak k velkému ničení tohoto areálu. Konec války však měl horší následky. U zámku byl postaven ovčín a park byl volně přístupný. Docházelo tak k svévolnému ničení jak parku, tak zámecké budovy. Kaple, která zůstala po požáru nejvíce zachována, měla poškozenou fresku, obraz v oltáři byl potrhaný a poškodily jej také nápisy z roku 1945. Budova byla navíc poškozena dělostřeleckou palbou za osvobozovacích bojů na jaře roku 1945. Po válce se hlavní pozorností stalo hospodářské a politické upevnění státu a zámek tak zůstal dlouho pouze v provizorním stavu.

IV. 2. Opravy zámku

Provizorní střecha byla znovu opravena roku 1949, ale promočené vnitřní zdivo mělo za následek jejího opětovného zřícení v levém křídle. Národní výbor v Kravařích byl požádán o podání zprávy o stavu zámku, přehledu pouze nejnnutnějších oprav na tento rok, poněvadž zatím nebylo příliš mnoho peněz pro úplnou opravu a také k jakému účelu bude zámek používán. „Po roce 1945 byl zámek zařazen mezi objekty tzv. II. kategorie, jež nebyly přímo ve správě ústředních památkových úřadů, ale pro nespornou uměleckou hodnotu bylo možno na jejich opravu přispět z centrálních zdrojů.“⁶⁸ Tyto zdroje však nebyly příliš vysoké a na celkovou opravu zámku, který byl ve velmi špatném stavu a žádal si proto rychlou záchranu, nestačily.

⁶⁷ Viz Příloha č. 10.

⁶⁸ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře, 1989. Nestránkováno.

Roku 1952 se provizorní střecha nad přední částí zámecké budovy opět probořila a byla tak vystavena vlivu počasí. Park kolem zámku nebyl ošetřován, cesty se rozjížděly a neopravovaly. V Alejní ulici se nacházelo spoustu zpuchřelých líp, které ohrožovaly chodce při prudkém větru. Tyto lípy však byly chráněny Památkovým ústavem. V parku se nacházely dvě dřevěné stavby využívané do roku 1951 Zemědělskou odbornou školou rolnickou v Kravařích, kdy byla zrušena. Hospodářské budovy byly využity pro kravíny, ovčín a drůbežárny. Nově zde byla vystavena také mléčnice.

Dříve než mohlo být započato s opravou zámku, bylo nutno zaměřit jej Státním fotoměřickým ústavem. Tento elaborát měl posloužit Památkovému úřadu pro další kroky k opravě zámeckého sídla. Zaměření se však protáhlo až do roku 1953. „Architekti Milan Matěj a Bohuslav Kiehr provedli 3 nové půdorysy - podzemí, přízemí a I. patro. Jejich práce však nebyla odborně správná a dopisem z 18. září 1952 byla práce zadána architektu Chalupníčkovi, který provedl zaměření nová.“⁶⁹

Stav zámku byl ve špatném stavu a trpěl zároveň tím, že mládež měla volný přístup do budovy, pobíhala po střechách a podepisovala se na fresky v kapli. Navíc provizorní lehké konstrukce byly nebezpečné a proto došlo k opatření, že každý kdo vstoupí bez povolení Místního národního výboru do objektu, je finančně povinen přispět na jeho opravu. Byly uzavřeny všechny sklepní okna a střešní poklopy a pro zabezpečení byly zhotoveny 4 oválná okna podle původních s rozměry 1,2 x 1,6 a také 2 okna do patra kaple. Byly osazeny dvoje dveře u točitého schodiště na střechy a uzamknuty.

Od roku 1952 se započalo s celkovou opravou zámecké budovy. Práce se sice protahovaly, ale byl to první krok k záchraně této kulturně historické památky. Roku 1953 započala spolupráce Ministerstva školství a osvěty a Státní památkové péče na projektu nového zastřešení v duchu hildebrandtovy tvorby.

30. června 1954 byl zámek v Kravařích zařazen do památek I. kategorie. Zpráva z tohoto roku udává, že budova zámku stále chátrala, propadly se další klenby, v kapli byla ohrožena výzdoba stropu, byl vandalsky ničen zbytek inventáře a z bohatě intarzovaných dveří byly vytrhány výplně. V parku se páslo stádo krav a drůbeže a byla proto vydána žádost o důrazný zákrok. O rok později byl Mlékárenským a drůbežářským závodům zaslán dopis, ve kterém bylo oznámeno, že I. etapa výstavby zámku a celý objekt bude výhledově dokončen roku

⁶⁹ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

1958 a není proto vhodné, aby rybníky v parku sloužily pro odchov jejich kachen. Proto byla podána žádost na vyhledání jiného vhodného místa pro odchov.⁷⁰

Státní památková správa byla požádána, aby Kravaře byly převedeny do majetkové a operativní správy odboru kultury rady Krajského národního výboru v Ostravě z vlastnictví Ministerstva zemědělství, které neinvestovalo do znovuoobnovení objektu žádné finanční prostředky.

Roku 1958 započaly práce na pokrytí střechy břidličnou krytinou⁷¹. Započaly také klempířské práce včetně zhotovení hromosvodů a vyzdívání hlavních i nadokenních říms. Bylo však nutno zhotovit můstek před hlavní branou pro bezpečný přísun materiálu. Tohoto roku přešlo financování oprav zámku na Krajské středisko památkové péče⁷².

Roku 1959 započala také práce bednění s novým tvarem věžiček a makovic a výměnou krovu v kapli. Došlo také ke zdravotnickým pracím a k elektroinstalaci v zámku a 23. března byl zámek připojen k elektrické síti, která postupně sílila na výkonu. Tohoto roku se také započalo s instalací ústředního topení.

Dalším rokem započaly úpravy v kotelně a v I. patře došlo k omítání stropů a k vybudování lucerny na věžičkách zámku. Do objektu však stále zatékalo a dřevěné schodiště i klenba nad kaplí byly promáčeny. Roku 1961 byly dokončeny klempířské práce na bytě pro zahradníka. Dalšího roku však zahradník a správce Herbert Arbter upozornil na vlhkost v bytě a plíseň na zdech v kuchyni, koupelně a ložnici. Vlhkost se dostávala i do parket⁷³. Byl to důsledek vleklých stavebních úprav a nedodržování správného stavebního postupu.

Koncem roku 1962 byla provedena kanalizace vody pro odpady ze střech a byl dokončen také hlavní kanál do parku. Z parku se podařilo vytlačit jeho další uživatele, včetně provozu kluziště a od roku 1965 tak mohla započít jeho celková rekonstrukce. „V první etapě oplocení, asanace porostů, zatravnění ploch, úpravy rybníků a obnova cest. V další etapě probíhá pravidelná sadová úprava v bezprostředním okolí zámecké budovy.“⁷⁴ Roku 1963 došlo k dokončení oken, monolitického schodiště, dlažby v průjezdu a dveřního křídla.

⁷⁰ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

⁷¹ Břidlice byla dovážena z břidličných lomů z Rabštejna nad Střelicí.

⁷² „Činnost Státní památkové správy byla ukončena 30. 6. 1958. Státní památková správa v letech 1954 – 1958 hospodařila také s financemi pro obnovu památek, po jejím zrušení přešlo financování na Krajská střediska památkové péče a ochrany přírody a po roce 1960 na Národní výbory.“ [Mlsová, H. Památková péče v bývalém severomoravském kraji (v letech 1960 – 1989). Opava, 2001. s. 50.]

⁷³ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

⁷⁴ Kol. autorů. Naše město Kravaře. Kravaře 1989. Nestránkováno.

Další etapa generální opravy zahrnovala opravu dvoukřídlové secesní kované brány a zhotoveny byly také okenní mříže. Restaurovány a opravovány byly intarzované parkety, umělý mramor byl leštěn a broušen, byly také konzervovány a restaurovány zbylé fragmenty nástrojných maleb v průjezdu.

Roku 1965 došlo ke kamenickým pracím, jehož materiál byl dodáván ze Severomoravského průmyslu kamene v Jeseníku. Tohoto roku upozornil uživatel bytu Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody na stav studny, jejíž voda byla potřebná při stavební práci i jako pitná voda pro domácnost. Ležela v parku a volně přístupná veřejnosti. Děti, které si hrály kolem, mohly tak do studny vhadzovat různé předměty nebo látky, které by mohly vodu zamořit. Byl proto podán návrh, aby bylo okolí studny oploceno drátěným pletivem.⁷⁵

Restaurace nástrojných malby v kapli a oltářního obrazu, který byl roztrhán na kusy, byla předána Českému fondu výtvarných umění, ústředí uměleckých řemesel, jejíž práci byl pověřen akademický malíř Vladimír Terš z Hradce nad Moravicí. Ten také učinil o této opravě záznam: Velmi poškozené malby 1966 restauroval Vlad. Terš 1967. „Rovněž figurální části oltáře byly restaurovány za první světové války malířem Assmannem z Opavy a celkovou opravu oltářní architektury včetně plastik dokončila v r. 1969 Umělecká řemesla Brno.“⁷⁶ Pokračovaly štukatéřské práce pod vedením Kostečky, mramorářské a pozlacovací práce v kapli. Další rok byl sejmut mozaikový znak pod vedením Klouda a byl přepraven v bedně k restauraci. Znak Rudzinských byl z původního umístění ze schodišťové části vložen ke schodišťovým balustrádám blíže k oknu, aby nebyl zbytečně ušlapován, ale sloužil spíše k pohledu diváka. Terš, který se mozaikou zabýval, opravil mozaikovou chodbu, která byla z litého teracca a po obvodu ohraničena barevným pásem. Portál byl dokončen až roku 1970, ale chybělo na něm osázení plastik, které bylo dodáno až později. V rámci oprav je nutno připomenout také balkon, vysazený na konsolách v patře přední části východního křídla, který byl odstraněn. Nádvoří, původně dlážděno valouny, bylo pokryto mramorovými deskami.⁷⁷ Od roku 1967 dostala obnova zámku potřebný spád a definitivně byla ukončena roku 1970 s celkovým nákladem 12 000 000 korun, včetně vybavení interiérů.

Během stavebních prací docházelo k častým kontrolám průběhu oprav a byly vznášeny připomínky na nevhodnost či špatnou kvalitu práce. Stalo se to například u schodišťové

⁷⁵ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

⁷⁶ Hlubinka, M. Otázky kolem obnovy kravaňského zámku. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 1. Ostrava, 1971. s. 70.

⁷⁷ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

balustrády, jejíž části nebyly stejně velké a nelícovaly. Během práce také docházelo k různým obměnám materiálu a výzdoby. Přesně musela být dána rozpočtová dokumentace a harmonogram prací, které se však zpožďovaly a docházelo tak k nemalým problémům a zdržení práce.

Celková obnova zámku byla protahována díky nedostatku financí, pro nedostatky v projektové dokumentaci, nebylo možno zajistit dostatečnou stavební kapacitu a nebylo také ujasněno konečné využití celého objektu. Během rekonstrukce se však podařilo vrátit zámku i parku jeho původní barokní podobu.

IV. 3. Záměry na využití zámku

Od požáru roku 1937 se vedlo mnoho jednání o dalším využití této budovy. Na dobu téměř 10-ti let jej přerušila válka a pozdější čekání na opravu. Po celou dobu jeho opravy se názory a náměty stále střídaly, a to až do roku 1970, kdy se jeho užití ustálilo na vytvoření muzea Ostravské operace, které zde vydrželo 19 let.

IV. 3. 1. Využití pro školní potřeby

Po požáru bylo rozhodnuto opravit zámek opět pro potřeby školy s rozvržením místností a obytnými místnostmi pro ředitele a učitele. Pro byt ředitele, který by zabral v I. patře mnoho plochy, bylo uvažováno zřízení podkroví, což bylo nevyhovující. Bylo rozhodnuto, že Zemský úřad v Brně vypracuje v náčrtu plán adaptací zjištěných pro potřeby školy. Architekt Šálek pak přišel s návrhem vybudovat pro ředitele rodinný domek při vchodu do parku a při hospodářských budovách školy. Tím by se vnitřní úpravy zámku značně zjednodušily.

II. světová válka však zastavila veškeré plány na obnovu zámku a jeho využití. 26. června 1946 se konalo komisionální řízení pro zřízení zimní rolnické školy se zástupci Okresní správní komise v Hlučíně, Ministerstva školství a Ministerstva zemědělství, stavebního oddělení Okresního národního výboru v Opavě, Památkové péče v Praze a Místního národního výboru v Kravařích.⁷⁸ Zúčastnili se jej také inspektoři zemských škol a pouze Památková péče, která budovu chránila, odmítla dát souhlas k jakékoli vnitřní úpravě. Inspektor Vřeský odmítl umístění školy v nevyhovujících prostorách zámku i v dřevěných

⁷⁸ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

budovách z dob okupace. Tím se zřejmě nadobro upustilo od myšlenky opět obnovit v kravařském sídle školu. Hledaly se proto další nápady a náměty na využití tohoto objektu.

Státní zámky již neplnily úlohu opěrných bodů panovnické a panské moci, ani jako residence šlechty, střediska teritoriální správy či soukromých památníků. Ty nejdůležitější byly zpřístupněny veřejnosti a našly kulturní využití ve službě osvěty. Některé objekty⁷⁹ přešly pod správu Národních výborů, Národních podniků a v zámcích menší kulturní hodnoty našly také útulek školy, úřady, výzkumné ústavy, archívy, depozitáře knihoven či muzeí, dětské domovy, domovy odpočinku, nemocnice a některé slouží k účelům bytovým. Zámky a hrady mají různou výtvarnou a historickou hodnotu a z jejich celkového počtu se musely vybrat ty, jejichž využití by bylo převážně kulturní.

IV. 3. 2. Středisko politicko-odborného školení výtvarníků, hudebníků a umělců

Roku 1951 se navrhovalo využít budovu zámku jako „pionýrské republiky“, která by byla navíc obklopena krásným sadem, ale okres k tomuto účelu neměl potřebné finanční prostředky. Mezi návrhy byla také škola pro dospělé, tzv. politická škola. Místní národní výbor v Kravařích chtěl získat zámek pro kulturní účely, avšak ani on neměl dostatek financí.

Roku 1953 se ujal návrh na využití budovy pro pobočku Krajské galerie, jako středisko politicko-odborného školení výtvarných umělců, hudebníků a spisovatelů. V plánu bylo umístit zde ateliéry pro výtvarníky, pracovny hudebníků a spisovatelů a atrium mohlo být využito pro letní kino. Při jednání se rozhodlo, že v přízemí bude u hlavního vchodu byt správce, 2 kancelářské místnosti, kuchyň, přípravná jídel, klubovny, obývací pokoje, záchody a koupelny. V I. patře se měly nacházet další obývací pokoje, pracovny, knihovna, klubovny a místnost pro zřízení pobočky Krajské galerie. Sklepy pak měly být využity jako skladiště zásob pro kuchyně a také sklady.

Roku 1954 Krajský národní výbor v Ostravě pozměnil využití zámku na středisko všech umělců v kraji Ostrava. Bylo však nutné pokročit s adaptačními pracemi. Tento návrh

⁷⁹ „Zákonem č. 137/1946 Sb. byly pro správu takových objektů zřízeny Národní kulturní komise, v Praze při ministerstvu školství a osvěty pro země české, a podobně v Bratislavě při pověřenectvu školství a osvěty pro Slovensko.“ [Hobzek J., Blažíček O. J., Hilmera J. Státní hrady a zámky v úkolech památkové péče. In: Zprávy památkové péče 2. Praha, 1960. s. 68.]

Pražská Národní komise zahájila činnost roku 1947 a skončila roku 1951. Správu objektů převzalo Ministerstvo školství a od roku 1953 nově vytvořená Státní památková správa. Zákonem z roku 1958 pak tento orgán převádí v rámci decentralizačních opatření do správy Krajských národních výborů jako orgán Státní památkové péče. Po roce 1958 pak převádějí Krajské národní výbory některé z objektů do správy Národních výborů okresních či místních.

schválilo také Ministerstvo národního hospodářství, rada Krajského národního výboru v Ostravě. Roku 1958 se uvažovalo, že v přízemí pravého křídla bude byt vedoucího a restaurátorské ateliéry. V levém křídle pak ateliér pro kamenosochaře, byt štukatéra a domovníka - zahradníka. I. patro pak mělo sloužit muzejním účelům a krajskému restaurátorskému ateliéru.⁸⁰

IV. 3. 3. Expozice o vývoji Hlučínska a zámeckém interiéru

9. srpna 1963 Státní ústav památkové péče a ochrany přírody podal návrh na využití objektu jeho začleněním do sítě státních zámků a zapojením tak do turistického ruchu. Tato hrubá koncepce byla také schválena radou Krajského národního výboru v Ostravě. O rok později však bylo konstatováno, že než zámek se slohovými pokoji, který se již v okolí nacházel v Hradci nad Moravicí, tak zde raději vytvořit expozici o vývoji Hlučínska, klubovny a obřadní síň.

V přízemí byla plánována vrátnice, inspekční pokoj, místnost využívána pro kotelnu, umývárna a přípravná pro sousední obřadní síň v nárožní místnosti. Další tři místnosti zde měly sloužit osvětové besedě pro místní kulturní využití, měla zde být také místnost pro příležitostná školení, dále depozitář, dílna a byt pro zahradníka.

V I. poschodí se měla nacházet čekací místnost pro návštěvníky, místnost s instalací k historii objektu a Hlučínska se zřetelem k místnímu životu obyvatelstva, dále reprezentační sál, předsálí s menšími barokními malbami a další místnosti měly sloužit zámecké interiérové instalaci (kuřácký salonek, jídelna, přípravná, barokní přijímací pokoj, grafický kabinet a pracovna v rokokovém stylu). Součástí expozice měla být také návštěva zámecké barokní kaple. Vedle se měl nacházet pokoj pro průvodce a další tři místnosti měly sloužit pro tematické instalace se zachycením vývoje památkové péče na Severní Moravě na všech jeho úsecích. Další místnost měla být věnována dílu barokních architektů, zejména práce J. L. Hildebrandta v této oblasti a ve vedlejší úzké místnosti se měla nacházet studovna.⁸¹

1. června 1966 byl poprvé podán návrh na zřízení kavárny v přízemí zámecké budovy. Návrh podala rada Místního národního výboru a Odbor školství a kultury. Vzhledem k tomu, že v I. patře se nacházela obřadní síň, bylo možné zde mít zároveň i hostinu. Nutné bylo provést patřičné úpravy a byly k tomu vyčleněny tři místnosti s příslušenstvím.⁸²

⁸⁰ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

⁸¹ Viz Příloha č. 34.

⁸² Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

IV. 3. 4. Stěžejní expozice věnována vývoji historických slohů

Po roce 1967 se záměr na využití zámku změnil v tom ohledu, že nejrozsáhlejší a stěžejní expozice měla být věnována souhrnnému pohledu na historický vývoj stavebních slohů v oblasti českého Slezska a přilehlých částí Moravy, s přihlédnutím k tvůrčím umělcům a architektům, kteří se na architektonických dílech v dané oblasti podíleli. Důraz měl být kladen hlavně na rozvoj baroka v kontextu s architekturou zámku.

Na tuto expozici měla navazovat expozice Památkové péče a zámeckých parků v Severomoravském kraji, která měla podat vývoj snah o záchranu odkazů minulosti. Součástí měla být také historie objektu, dějiny Kravař a Hlučínska a k prohlídce měly být zařazeny dva barokně upravené pokoje a zámecká kaple, která sloužila zároveň ke komorním koncertům.

K zámeckému areálu měl náležet také evangelický hřbitov, se kterým se počítalo jako se záchraným lapidáriem architektonických článků a sochařských děl i fragmentů. Na tomto hřbitově se nacházejí ještě dochované náhrobky bývalých majitelů. Zároveň poslední místnost prohlídkového okruhu měla být upravena jako zpřístupněný depozitář lapidária, předmětů, které nemohou být vystaveny povětrnostním vlivům. Samotná prohlídka měla začít v slavnostním sále, který mimo jiné sloužil jako obřadní síň a jako místnost pro kulturní pořady.

Přízemí mělo mít charakter provozních prostorů, mělo se zde nacházet studijní oddělení a veřejnosti přístupný pohostinský provoz. Vedle bufetu, který měl sloužit pro občerstvení turistů, zde měla být také jídelna, přípravná jídel, příruční sklad, sociální vybavení pro personál a sklady. V přízemí se jinak měla nacházet vrátnice, šatna, byt správce, pokoj pro průvodce, inspekční pokoj a ateliér s depozitáři, klubovny, šatna pro návštěvy, archiv a knihovna se studovnou, která měla shromažďovat veškeré materiály k vývoji architektury, výtvarného umění a Památkové péče v oblasti severní Moravy a Slezska.⁸³

Roku 1969 se prováděly dokončovací práce interiéru a postupně začal být zámek vybavován vnitřním zařízením. Náklady na vnitřní vybavení mělo financovat Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody, které mělo také podíl na vytváření expozice, stejně jako Slezské muzeum v Opavě, které mělo množství sbírek ze 17. a 18. stol.

Národní galerie byla také požádána o pomoc při vytváření interiéru a zapůjčení tak vhodných barokních obrazů a plastik. Bylo zjištěno, že v Národní galerii se nacházejí také

⁸³ Viz Příloha č. 35.

původní obrazy ze zámku, které byly prodány kolem roku 1920. Národní galerie však oznámila, že obrazy nemůže zapůjčit, neboť chystala novou instalaci a fondy barokního umění byli z velké části vystaveny v expozici českého baroka v Chlumci nad Cidlinou.⁸⁴ Galerie byla požádána, zda by mohla zapůjčit alespoň fotografie původních obrazů, které kdysi náležely k zámecké obrazárně.

Přípravy na vytvoření expozice se však protahovaly a nacházely se nedostatky, převážně v získávání vhodných doplňků pro vybavení interiérů a informace k vytvoření expozice o památkové péči nebyly vyhotoveny vůbec.

V. ZÁMEK V ROLI MUZEA

V. 1. Vojenská expozice Ostravská operace

Roku 1969 se všechny dosavadní plány změnilly a bylo rozhodnuto, že u příležitosti 25. výročí Ostravské operace zde bude umístěna její stálá expozice. 6. ledna 1970 schválila tento plán rada Severomoravského krajského národního výboru, navzdory všem dosavadním plánům na využití muzea.

Jelikož zůstala spousta vzpomínek, fotografií, filmů, zůstaly hroby padlých, uniformy, zbraně, mapy a dokumenty na tuto událost, pokračovaly přípravy na zřízení této expozice velmi rychle. „Zde jsou ožívány vzpomínky na obrovské oběti našich a sovětských vojáků v boji za naše osvobození, na zruďnou tvář fašismu, na jeho zločiny a úsilí zachovat si co nejdéle vládu nad tímto krajem.“⁸⁵

29. dubna 1970 byla původní expozice Ostravské operace otevřena za účasti prezidenta republiky a armádního generála Ludvíka Svobody a maršála Sovětského svazu Andreje Ivanoviče Jeremenka⁸⁶. Expozice zde byla umístěna také proto, že Kravaře patřily k jednomu z nejdůležitějších strategických míst operací závěrečného období II. světové války.

Nová expozice, která na zámku vznikla, byla vytvořena za aktivní pomoci přímých účastníků bojů ze Sovětského svazu a Československa, širokého kolektivu historiků, dokumentátorů a výtvarníků, za podpory Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě a centrálních vojenských institucí. Při konečné úpravě expozice bylo využito také připomínek návštěvníků muzea, i zkušeností z dosavadního provozu. Vyústěním celé expozice bylo vzdání díků hrdinům Ostravské operace a dalšího rozvíjení

⁸⁴ Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

⁸⁵ Kol. autorů. Kravaře. Kravaře 1980. Nestránkováno.

⁸⁶ Tehdy velitel 4. ukrajinské fronty, jehož vojska Ostravu osvobodila.

vzájemných mezinárodních svazků mezi našimi národy a národy Sovětského svazu, včetně spolupráce armád Varšavské smlouvy.

Jednotlivé části expozice podávají obraz celkové situace na počátku roku 1945. Ukazují přípravy a postup operace, kterou dokládají originální dokumenty ze sovětských pramenů, mapy i hmotné exponáty, jako jsou zbraně užívané v průběhu operace a makety.⁸⁷

V. 1. 1. Tématické celky expozice

Vzhledem k tomu, že tato expozice byla politického rázu a byla silně ovlivněna komunistickým režimem, chtěla bych v níže uvedené části poukázat na to, jak byla ve své době propagována. Můžeme se zde proto setkat s názory tehdejší budovatelské doby.

Muzeum bylo rozčleněno do deseti obsahových celků, které byly rozděleny do jednotlivých místností. První celek byl věnován Revoluční a bojové tradici, zdroji mezinárodních a bratrských vztahů národů Československa a Sovětského svazu, zdroji síly a poučení pro tehdejší socialistickou přítomnost. Tato část obsahovala základní myšlenku, která prochází všemi obsahovými částmi expozice. „Jejím základním ideovým cílem je vyjádření bratrské internacionální pomoci Sovětské armády v boji proti fašismu a při osvobození Československa, především ostravské oblasti.“⁸⁸ Celek zachycoval také rozvíjení revolučních tradic odboje u nás i v zahraničí a bratrskou spolupráci sovětského a československého lidu. Tyto myšlenky byly vyjádřeny symboly, hesly a citáty nejvýznamnějších sovětských i československých představitelů a byly zde také výňatky ze spojeneckých smluv mezi Sovětským svazem a Československem.

Druhý celek měl název Osvobozenká mise Sovětského svazu ve velké vlastenecké válce. V expozici byly uvedeny na jednotlivých tabulkách a mapách skutečnosti o Sovětském vojsku a jeho ztrátách při osvobozené misi. Nadšení a radost z osvobození sovětskými vojáky dokumentovaly autentické fotografie z doby osvobození jednotlivých zemí. „Osvobození Československa je výrazným dokladem toho, jak skvěle plnil sovětský lid své internacionální povinnosti, své velké osvoboditelské poslání.“⁸⁹

Třetí celek znázorňoval Československé vojenské jednotky v Sovětském svazu a jejich boj na přístupech k československým hranicím a také zde byla znázorněna vedoucí úloha Komunistické strany Československa v boji proti fašismu doma i za hranicemi. Tento celek

⁸⁷ Viz Příloha č. 11.

⁸⁸ Březina, A. Muzeum Ostravské operace Kravaře. Ostrava 1976. str. 8.

⁸⁹ Březina, A. Muzeum Ostravské operace Kravaře. Ostrava 1976. str. 10.

zobrazoval průběh bojů naší jednotky v Sovětském svazu a dokumentoval také vzájemnou bratrskou spolupráci mezi Sovětským svazem a našimi národy. „V úvodní části celku je zvýrazněn 15. březen 1939 jako počátek potupné nacistické okupace Československa, ale zároveň i odporu našich národů pod vedením Komunistické strany Československa, za účinné pomoci Sovětského svazu, která vyústila vybudováním československé jednotky v Buzuluku.“⁹⁰ Symbolika těchto mezinárodních vztahů a vzájemné spolupráce, vrcholící bojem proti fašismu, tvořily autentické dokumenty a fotografie Ludvíka Svobody, Klementa Gottwalda a Jana Švermy s dalšími představiteli, kteří se podíleli na budování československé jednotky v Sovětském svazu. Součástí expozice byly dokumenty, mapy týkající se výcviku v Buzuluku, účasti československé jednotky na bojích u Sokolova, Kyjeva, Rudy, Bílé Cerkve a Dukle a také zde byla zvýrazněna politická činnost a vedoucí úloha Komunistické strany Československa.

Čtvrtý celek byl věnován přípravě Ostravské operace a posledního úderu fašismu v ostravské oblasti. Tento celek zobrazoval význam ostravského prostoru v roce 1945, situaci fašistického Německa a jeho plány na obranu tohoto prostoru, i přípravu Ostravské operace pod sovětským velením.

Pátý celek se věnoval tématu Ostravská operace – důkaz hrdinství, obětavosti, vojenského umění a mezinárodních vztahů příslušníků Sovětské armády. Této části dominovala mapa, která zobrazovala úderu Sovětské armády, původní úmysl sovětského velení provést útok ve směru Strumen, Nový Jičín, Olomouc, Praha a průběh operace, probíhající ve třech etapách. Zvýrazněna byla hlavně etapa třetí, která se odehrávala na opavských polích, jejímž vyvrcholením bylo osvobození Ostravy. Díky fotografiím, grafům a maketám bylo poukázáno také na úlohu bývalých československých opevnění, které fašisté využili ke své obraně.

Další celek se věnoval Ostravské operaci, na které se významně podílely i československé jednotky v Sovětském svazu. Účast československých jednotek v Ostravské operaci zvýrazňovala vzájemnou bojovou spolupráci se sovětským lidem a expozice dokumentovala podíl československých jednotek na osvobození ostravské oblasti. Byly zde prezentovány mapy, fotografie, grafy, osobní dokumenty, modely letadel, řády, medaile, výzbroj a výstroj, osobní zbraně a věci příslušníků brigády, které přibližovaly bojové úsilí příslušníků 1. čs. armádního sboru, 1. čs. samostatné tankové brigády a 1. čs. smíšené letecké divize v Sovětském svazu v bojích o Ostravu.

⁹⁰ Březina, A. Muzeum Ostravské operace Kravaře. Ostrava 1976. str. 10.

Sedmý celek představoval osvobození města Ostravy s podílem domácího odboje. „Dominantu celku tvoří fotografie z osvobození Ostravy, jež zachycují velitele a politické pracovníky s řadovými vojáky, jak jsou radostně vítáni v osvobozeném městě. Doplňují je fotografie ze slavnostních přehlídek v Ostravě a Praze.“⁹¹ Spolu s útočícím vojskem měl na osvobození zásluhu i domácí odboj, vedený Komunistickou stranou Československa. Jeho činnost zde byla zobrazena na řadě map, dokumentů a fotografií, které zachycovaly hlavní představitele a výsledky odbojové činnosti. Na osvobozovacích bojích se podíleli také partyzáni, ostravští občané a svůj význam zde měla i zpravodajská činnost ve prospěch sovětské armády.

V osmém celku bylo znázorněno vyvrcholení boje proti fašismu vítězstvím Rudé armády v Berlíně, kapitulací fašistického Německa a osvobození Prahy. Obsahem bylo poděkování hrdinům boje proti fašismu a zhodnocení bratrské spolupráce mezi Sovětským svazem a Československem. Dominantu tvořily fotografie sousoší Sbratření, vyjadřující díky za osvobození a přesvědčení, že cesta Československa povede po boku Sovětského svazu k socialismu a komunismu. Byl zde vyjádřen postup Sovětské armády na pomoc českému lidu a jeho uvítání v Praze.

Devátý okruh s názvem Čest a věčná sláva našim osvoboditelům zobrazoval uctění všech hrdinů, kteří prokázali nesmírnou obětavost, statečnost a sebeobětování. Zahynulo tak spousta sovětských a československých lidí, také Poláků, Rumunů i spousta jiných příslušníků národů, kteří byli uctíváni vzpomínkami, budováním památníků, pomníků a pamětních desek.

Poslední celek byl věnován duchu revolučních a bojových tradic za šťastný život socialistického Československa, za pevné bratrství a spojenectví se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi. Tyto myšlenky symbolizoval citát ministra Národní obrany Martina Dzáry, schémata a fotografie z historie vzniku a činnosti Varšavské smlouvy a jejich představitelů. Expozici uzavíral výňatek ze Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, uzavřené mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik v květnu roku 1970.

Barokní kaple zůstala po celou dobu pro návštěvníky uzavřena a neukazována s odůvodněním, že by to bylo zneuctění památky padlých sovětských a československých vojáků. Součástí expozice Ostravské operace byl skanzen bojové techniky ve Štítině, který tvořil pěchotní srub z druhé světové války a soubor tanků. Muzeum chtělo touto expozicí přispívat k poznání a hlubokému pochopení odkazu válečných a revolučních událostí a

⁹¹ Březina, A. Muzeum ostravské operace Kravaře. Ostrava 1976. str. 15.

zápasů lidu za vybudování socialismu, která byla povinností každého občana tehdejší socialistické vlasti.

Expozice byla hojně navštěvována jak školní mládeží, tak různými kolektivy brigád socialistické práce a sovětskými turisty, ale byly to vesměs návštěvy řízené, podtržené politickými motivy a opravdových zájemců bylo málo. Občané Kravař a Hlučínska měli k muzeu přehlíživý postoj a jelikož se zámek nestal centrem kulturního dění města, došlo k uzavření restaurace, protože jeho provoz nebyl výnosný.

Roku 1980 v souvislosti s dokončením výstavby Památníku v Hrabyni, byl zámek převeden do správy Muzea revolučních bojů a osvobození v Ostravě. Tato expozice zde vydržela do roku 1989, kdy byla přesunuta do Darkoviček u Hlučina s tím, že na zámku vznikne nová, ale pádem komunistického režimu už vojenská expozice obnovena nebyla.

V. 2. Zámek ve vlastnictví města Kravaře

Od 1. července 1990 bylo zámecké sídlo ve správě Slezského muzea v Opavě. Na konci roku 1990 požádal Krajský národní výbor o převedení kravařského zámku do správy Městského národního výboru i o převedení finančních prostředků na jeho opravu a provoz. Zámek s přílehlým parkem tak bezplatně přešel od 1. listopadu 1990 pod správu města Kravaře, které z něj vybuodovalo kulturní a společenské centrum. Od roku 1991 sídlí na zámku Slezská kulturní a vzdělávací nadace Hlučínsko, která financovala několik větších aktivit, jejíž výsledkem byly sborníky ke starším a novějším dějinám Hlučínska, ale i sbírka básní významné regionální české spisovatelky Ludmily Hořké.

V. 2. 1. Kulturní středisko

Zámek se stal sídlem Kulturního střediska, které pořádá nejrůznější aktivity, např. plesy, koncerty v zámecké dvoraně i v budově, výstavy nejrůznějšího charakteru (velikonoční, vánoční, zahrádkářské) aj. V budově se usídlil také místní spolek podnikatelů a Klub přátel Německa, který pořádá jednou měsíčně v zámecké kapli mše v němčině. Pro svatební obřady je zde k dispozici slavnostní sál, který slouží zároveň k jiným společenským účelům a v přízemí pravého křídla je v provozu také zámecká restaurace. Většina objektu však byla po zrušení vojenské expozice prázdná a využita jen příležitostně. Hledaly se proto další možnosti na využití tohoto zámeckého objektu.

V. 2. 1. 1. Zámecké muzeum

Kravaře byly geneticky spjaty s významným romantickým básníkem Josephem von Eichendorffem, a to byla příležitost, která mohla vyřešit prázdné prostory zámku. Joseph von Eichendorff v Kravařích nepobýval, neboť se narodil roku 1788 v Lubovicích, kam se jeho otec přestěhoval po prodání kravařského panství. Zámek v Lubovicích už dnes nestojí a básníkově mládí připomíná jen malá expozice na faře a starý hřbitov s náhrobky některých členů rodiny Eichendorffů. Bylo proto rozhodnuto zřídit v zámku expozici, která by navodila život tohoto rodu v Kravařích v 18. století.

Roku 1996 byla částečně činnost Kulturního střediska omezena, z důvodu rekonstrukce části prostor a instalace zabezpečovacího systému firmy FIDES tam, kde bude mít prostory nově zřízené muzeum. Nový výstavní prostor financovalo město a podílelo se také na rekonstrukci a obnově anglického parku, dokončeného za finančního přispění Ministerstva kultury roku 1997.

S otevřením zámecké expozice se začalo budovat také místní vlastivědné muzeum, které by zároveň dokumentovalo historii města a Hlučínska. Expozici scénářicky připravily pracovnice opavského Slezského muzea, etnografka dr. M. Suchánková, umělecká historička dr. Schenková a výtvarně ji zpracoval Horst Benek.⁹²

Zámecké muzeum bylo založeno roku 1996. O rok později bylo dne 20. června slavnostně otevřeno pro zvané a o dva dny později pro širokou veřejnost. Ředitelem Zámeckého muzea se stal PhDr. Erich Šefčík a dnes patří pod správu Kulturního střediska. Muzeum dokumentuje hlavně sbírky regionálního charakteru, dokumentuje minulost i současnost Hlučínska a jeho součástí je i malá knihovna. Muzeum vydalo za krátkou dobu své existence spoustu publikací s tematikou sportovní, lidové tvořivosti a mluvy. Náplní muzea je různorodá výstavní činnost z oblasti fotografické, přírodovědné či historické.

Zámecké muzeum se také podílelo na rozsáhlém projektu mladých lidí „Moje droga“. Cílem bylo umožnit mladým tvořivým lidem prezentovat svou tvorbu a nabídnout prostor pro seberealizaci. Prostřednictvím doprovodných kulturních a osvětových akcí seznámilo děti i mládež s problematikou drog a jejich návyku. Konala se tak rozsáhlá výstava fotografických prací, kde byly představovány také dřevořezby a malířské práce.

Expozice zámku je tvořena dvěma částmi. Menší expoziční prostor je věnován ukázce života vesnického lidu na Hlučínsku koncem 19. století. Nachází se zde interiér hlučínské

⁹² Viz Příloha č. 36 a 37.

chalupy, který představuje život kravařských obyvatel s ještě funkčními hodinami s celodřevěným mechanismem z roku 1839. Jelikož šlo převážně o zemědělský kraj, je zde představena také sbírka zemědělského nářadí. Tato část expozice připomíná zároveň některé zajímavosti z historie obce, povýšené roku 1960 na město a představuje některé jeho významné osobnosti.

Druhá část je tvořena zámeckou expozicí. Ta je sestavena převážně ze sbírek opavského Slezského muzea a je doplněna sbírkami jiných muzeí jako je Bruntál, Jeseník či Raduň u Opavy, neboť původní zámecký mobiliář se nezachoval. Z těch dochovaných obrazů jsou známy například čtyři obrazy s jezdeckými bitevními scénami od malíře Augusta Querfurta z roku 1742, které jsou dnes uloženy v Národní galerii v Bratislavě. Známa je také zámecká knihovna, postoupená Moravské zemské knihovně v Brně. Zámecká expozice⁹³, která má navodit atmosféru života Eichendorffů na zámku v 18. století, je obsažena ve čtyřech místnostech. Je zde prezentován pokoj zámecké služky, ve kterém se nacházejí předměty, které používala ke své práci a skromné zařízení jejího pokoje. Společenský sál je vyzdoben portréty habsbursko-lotrinského rodu (císařovna Marie Terezie a její matka, František I. Lotrinský, František II. a Josef I.). Pokoj je dále doplněn vojenskou výzbrojí, portréty dvou dětí, vídeňským a míšeňským porcelánem, barokní komodou s psacím pultem či paravánem. Další pokoj je rozdělen na dvě části. První představuje jídelnu s vídeňským servisem, vyzdobenou majolikovými talíři či stojacími hodinami. Druhá část je pak věnována salonu Eichendorffů, jehož portréty doplňuje barokní nábytek, hudební nástroje či intarzovaná šperkovnice. Mezi portréty tohoto rodu, které jsou ještě vyvěšeny po celé arkádové chodbě, zde můžeme vidět například Hartwiga, Adolfa Theodora a jeho snachu Annu Hedwigu či manželku Jana Rudolfa Annu Markétu. Poslední místnost je zařízena jako pánská ložnice, vybavena potřebami pro holení, jsou zde také prezentovány pistole, piano, kůže zvířat či dva obrazy od malíře Karla Lhota.

Součástí prohlídky zámku je také návštěva kaple, která je využívána k církevním obřadům. Nádvoří je využíváno ke koncertům, výstavám a jiným kulturním akcím. V jedné nise je zde umístěna od roku 1997 plastika sv. Jana Nepomuckého⁹⁴ od brněnského sochaře J. A. Heinze z pol. 18. století, která původně zdobila prostor před římsko-katolickou farní budovou ve Velkých Hořticích. Do druhé niky byl umístěn náhrobek jednoho z majitelů kravařského panství, Gabriela Rudzinského z Rudna, který zde byl převezen z opavského maltézského

⁹³ Viz Příloha č. 25, 26, 27 a 28.

⁹⁴ Viz Příloha č. 19.

kostela sv. Jana. Roku 2002 byla na nádvoří také odhalena busta Josepha von Eichendorffa v den 214. výročí básníkovy narození. Jedná se o kopii originálu od německého sochaře Ernsta Seegera.

V. 2. 2. Park

Dnešní zámecký park se rozkládá přibližně na místech, kde byl v 1. pol. 19. století, za majitelky hraběnky Eufémie Renardové, popřípadě ještě dříve za Rudzinských z Rudna, vybudován z původních lesních partií parkového lesa, o kterém je zmínka již v 16. století. Dnešní park nevznikl z přebudování pravidelně řešené zahrady, která byla situována více na východ od zámku, ale vznikl prostorově nezávisle.

Zřejmě za hraběnky Renardové, či někdy později, byl zámecký park definitivně přeměněn na anglický s rozlohou 18,8 ha, který přecházel směrem k řece Opavě v lužní les, s mlýnskými strouhami a několika rybníčními plochami. Z poválečných plánů, vytvořit na již zaniklých zámeckých zahradách park kultury s pódiem a tanečním parketem, nakonec sešlo. V 70. letech 20. století zde byly postaveny tenisové kurty, které nahradily kdysi stávající mausoleum s evangelickým hřbitovem.

Pozemky využívané k pěstování zeleniny patřily částečně pod místní zahradnictví, které zde nechalo vybudovat skleníky v blízkosti starého mlýna, jihovýchodně od zámku. Dnes se zde nachází pouze torzo výtopny s komínem a nově zbudované tréninkové fotbalové hřiště. Po válce byla celá oblast zastavěna. Zaniklé ústřední aleji, vedoucí od zámku do zahrady, odpovídá dnes přibližně ulice Osvození. V místech zaniklého hospodářského dvora v předzámčí odpovídají obytné domy na rozvětvené ulici Březová, kde dnes stojí dětské hřiště.

Poslední renovace parku proběhla v 90. letech 20. století, kdy se vykácely nevhodné a zdravotně závadné dřeviny a byly nahrazeny novou výsadbou, doplněnou o barokní parter z buxusu a tisu kolem zámku. V parku roste téměř 100 forem jehličnatých a listnatých dřevin a keřů, z níž se vyjímá nádherný, asi tři sta let starý exemplář ořešáku černého⁹⁵, rostoucího poblíž zámecké kaple. Za kaplí se nacházejí schůdky klesající do jezírka (tvořený rozšířením jednoho z ramene Mlýnské strouhy), které patrně sloužily v minulosti panstvu k nástupu do lodiček a výletům po vodní hladině blízkého rybníka.

⁹⁵ Viz Příloha č. 23.

Když přešel zámek s parkem do správy města, došlo k revitalizaci a asanaci vodních toků. Od roku 1993 se přešlo k etapovité obnově jako celku. Park byl postupně rozšířen za jižní rameno strouhy a dosáhl výměry 22 ha. Došlo k likvidaci nevhodných zemědělských objektů a v rámci budování golfového hřiště byla zrušena i přilehlá pole v jižní části. Došlo k obnovení vstupní aleje⁹⁶ s výsadbou nových alejových lip, která je 150 metrů dlouhá.

Zámecký park je dnes využíván pro rekreační a odpočinkovou činnost občanů. Roku 1997 zde vznikl Zámecký golfový klub Kravaře (s 9-ti jamkovým hřištěm), který je od roku 1999 členem České golfové federace. Golfový klub se stará o údržbu trávnickových ploch a východní část parku. Porosty stromů má v oblasti údržby na starosti město Kravaře. Část parku je pod ochranou zákona č. 20/1987 Sb., o Státní památkové péči, v rámci památkové zóny zasahující i do zastavěné části města. Jihovýchodní okraj parku je začleněn do ochranného pásma.

⁹⁶ Viz Příloha č. 24.

Závěr

Zámek v Kravařích pro svou slohovou čistotu, neporušenou pozdějšími přestavbami, patří k nejkrásnějším historickým budovám v Moravskoslezském kraji a jako barokní zámek zaujímá vůbec místo první.

Ve 20. století přestal být zámek již sídlem šlechtických rodů, vznešených a bohatých lidí, kteří zde žili v přepychu a pohodlí. S jeho přílehlým parkem, kde trávili svůj volný čas obzvláště v letních měsících, patřil k velmi příjemným venkovským sídlům. Tuto úlohu přestal postupem času hrát a ve 20. století zde zůstala již jen budova, která nám tehdejší život připomíná. Stát zde zřídil hospodářskou školu a zámek ztrácel své vnitřní historické interiéry. Požár, který nastal roku 1937, dokončil postupné chátrání cenného historického objektu.

20. století je symbolem velkých změn. Zámek prožíval snad nejhorší dobu své existence. Přečkal dvě světové války, ničivý požár, léta chátral a své opravy se dočkal až v polovině 20. století, která se přes důležitost a nutnost celkové opravy stále protahovala. Dlouho nebylo ujasněno ani jeho konečné využití. Zámecké sídlo bylo pro svou cennou kulturní hodnotu nutno zachránit a vytvořit z něj plnohodnotný objekt s takovým využitím, kterého si právem zaslouží.

Dnes je tato budova využívána k různým účelům. Patří ke kulturnímu a společenskému centru města Kravaře a přílehlého okolí. Je vyhledávaným turistickým místem a návštěvníkům nabízí řadu služeb. Nalézá se zde Zámecké muzeum s expozicí Hlučínska a zámeckého barokního interiéru s kaplí. K dispozici je zde také zámecká restaurace, která díky blízkosti obřadní síně pořádá i slavnostní hostiny. Kulturní středisko zde organizuje řadu tématických akcí, koncertů či výstav.

Zámek má v dnešní době převážně komerční využití, ale jako barokní dominanta přílehlého parku má stále čím upoutat.

Seznam příloh:

Fotografie:

- 1) První kresba zámku od F. B. Wenera z roku 1762 – 1768
(Zámecké muzeum Kravaře)
- 2) Rekonstrukce zámku podle kresby F. B. Wenera
(Zámecké muzeum Kravaře, pohlednice)
- 3) Mapa zámeckého hospodářství a zámecké zahrady z roku 1782
(Zámecké muzeum Kravaře)
- 4) Litografie kravařského zámku s parkem od J. Alta z pol. 19. stol.
(Zámecké muzeum Kravaře)
- 5) Zámek v roce 1935
 - a) Jižní strana zámku s kaplí
(Slezské zemské muzeum v Opavě, Fotografické pracoviště⁹⁷, A 197/3.95)
 - b) Vchod do nádvoří ze severní strany
(SZMO, Foto. prac., A 195/4.95)
- 6) Zámek po požáru 22. ledna 1937
(a- SZMO, Foto. prac., A 2935; b- Zámecké muzeum Kravaře)
- 7) Zámek během oprav
 - a) Restaurace oltáře a olejomalby „Pád andělů“
(Zámecké muzeum Kravaře)
 - b) Jižní strana s kaplí, 16. 4.1957 (SZMO, Foto. prac., B 5331)
 - c) Průčelí zámku
(Národní památkový ústav Ostrava, Fotografické pracoviště, A 8910)
 - d) Hlavní portál zámku s původním erbem majitele
Friedricha Pfeila (Zámecké muzeum Kravaře)
 - e) Nádvoří zámku (Zámecké muzeum Kravaře)
- 8) Zaniklá štuková výzdoba (a, b – Zámecké muzeum Kravaře)
- 9) Zaniklý Eichendorffský stůl
- 10) Upravený letecký snímek z roku 1946

⁹⁷ Dále už jen - SZMO, Foto. prac.

(Richter, M. Zámecký park v Kravařích ve Slezsku. Kravaře 2004.
obrázek číslo 21.)

11) Muzeum Ostravská operace – expozice

(a, b, c – Zámecké muzeum Kravaře)

Zámek v současnosti:

12) Letecký pohled na zámek (Zámecké muzeum Kravaře)

13) Vstupní průčelí zámku (Vlastní fotografie)

14) Detail hlavního portálu (Zámecké muzeum Kravaře)

15) Zámek ze severovýchodní strany (Vlastní fotografie)

16) Oválný rizalit kaple (Zámecké muzeum Kravaře)

17) Zámek z jihozápadní strany (Vlastní fotografie)

18) Socha Jana Nepomuckého v nice na nádvoří

(Zámecké muzeum Kravaře)

19) Arkádová chodba z nádvoří

(<http://www.kravare.cz/gal/zamek/zam-06.html>)

20) Schodišťová balustráda v interiéru zámku

(<http://www.kravare.cz/gal/zamek/zam-09.html>)

Park:

21) Můstek přes jedno z ramen Mlýnské strouhy (Vlastní fotografie)

22) Park se zadním rybníkem (Vlastní fotografie)

23) Kmen původní staré lípy ze vstupní aleje (Vlastní fotografie)

24) Vzácný exemplář ořešáku černého (Vlastní fotografie)

Interiér zámeckého muzea:

25) Interiér hlučínské chalupy

(<http://www.kravare.cz/gal/muzeum/muz-01.html>)

26) Společenský pokoj

(<http://www.kravare.cz/zamek.html>)

27) Jídelna

(<http://www.kravare.cz/zamek.html>)

28) Pánská ložnice

(<http://www.kravare.cz/gal/muzeum/muz-13.html>)

Kaple:

29) Oltář od Jana Lehnerta (Zámecké muzeum Kravaře)

- 30) Freska Nanebevstoupení Panny Marie
(Zámecké muzeum Kravaře)
- 31) Balkónové oratoře (Vlastní fotografie)
- 32) Skříňkový tabernákl s anděly (Zámecké muzeum Kravaře)

Dokumenty:

- 33) Půdorys přízemí a I. patra zámku
- 34) Záměr na využití zámku v Kravařích, 3. 2. 1964
(Opis originálu. Archív Národního památkového ústavu Ostrava,
č. rejstříku 15845/8-1421)
- 35) Půdorys záměru na využití zámku z roku 1967
(Kopie. Archív Národního památkového ústavu Ostrava,
č. rejstříku 15845/8-1421)
- 36) Libreto expozice „Život lidu na Hlučínsku v 19. století“,
říjen 1996
(Opis originálu. Zámecké muzeum v Kravařích)
- 37) Námět pro uměleckohistorickou expozici zámku Kravaře,
říjen 1996
(Opis originálu. Zámecké muzeum v Kravařích)
- 38) Pověsti kravařského zámku

Seznam použité literatury:

BALETKA, T. *Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-682-6.

BŘEZINA, A. *Muzeum Ostravské operace Kravaře*. 1. vyd. Ostrava: Nakladatelství Profil, 1976.

DVOŘÁČKOVÁ, V. *222 tajemných míst*. Praha: Levné knihy, 2003. ISBN 80-7309-148-8.

GEBAUER, J. – ŠTĚPÁN, V. *Válečná kronika Opavska (1060 – 1945)*. 1. vyd. Kravaře: Kulturní středisko v Kravařích, 2001. ISBN 80-902889-0-1.

HIEKE, K. *Moravské zámecké parky a jejich dřeviny*. 1. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1985.

HLUBINKA, M. *Zámek Kravaře*. 1. vyd. Ostrava: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, 1974.

HLUBINKA, M. *Otázky kolem obnovy kravařského zámku*. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 1. Ostrava, 1971. s. 65 – 74.

HLUBINKA, M. *Ke stavebně historickému vývoji zámku v Kravařích*. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 2. Ostrava, 1973. s. 98 – 104.

HOBZEK, J. - BLAŽIČEK, O. - HILMERA, J. *Státní hrady a zámky v úkolech památkové péče*. In: Zprávy památkové péče, 1960, roč. 20, č. 2, s. 67 – 74.

KALUS, J. – PERNES, J. – TKÁČ, V. *Muzea na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Ostrava: Nakladatelství Profil, 1988. ISBN 40-020-88.

KRSEK, I., et al. *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 1996. ISBN 80-200-0540-4.

KUČA, K. *Města, městečka a vesnice Čech, Moravy a Slezska III.: Kolín-Mi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 2002. ISBN 80-85983-15-X.

MAŠEK, P. *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 2. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1999. ISBN 80-204-0760-X.

PLAČEK, M. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. 2. vyd. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-72-9.

RICHTER, M. *Zámecký park v Kravařích ve Slezsku*. 1. vyd. Kravaře: Kulturní středisko zámek v Kravařích, 2004. ISBN 80-86714-03-9.

SAMEK, B. *Umělecké památky Moravy a Slezska II.: J/N*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 1999. ISBN 80-200-0695-8.

SPURNÝ, F. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II.: Severní Morava*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983. ISBN 25-031-83.

SYROVÝ, B. *Architektura*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1972.

ŠEFČÍK, E. *Kravaře*. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2003. ISBN 80-7238-198-9.

TKÁČ, V. *Muzea Severomoravského kraje*, 2. vyd. Opava: Slezské muzeum v Opavě, 1987.

Kol. autorů. *Naše město Kravaře*. 1. vyd. Kravaře: Městský národní výbor v Kravařích, 1989. ISBN 80-900051-8-7. Neustránkováno.

Autor neznámý. *Hrady a zámky na Moravě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Profil, 1987. ISBN 27-012-87.

Autor neznámý. *Kravaře*. 1. vyd. Kravaře: Městský národní výbor v Kravařích, 1980.

Autor neznámý. *Požár zámku v Kravařích na Hlučínsku*. In: *Zprávy památkové péče*, 1937, I. roč., č. 3, s. 11.

Seznam použitých pramenů:

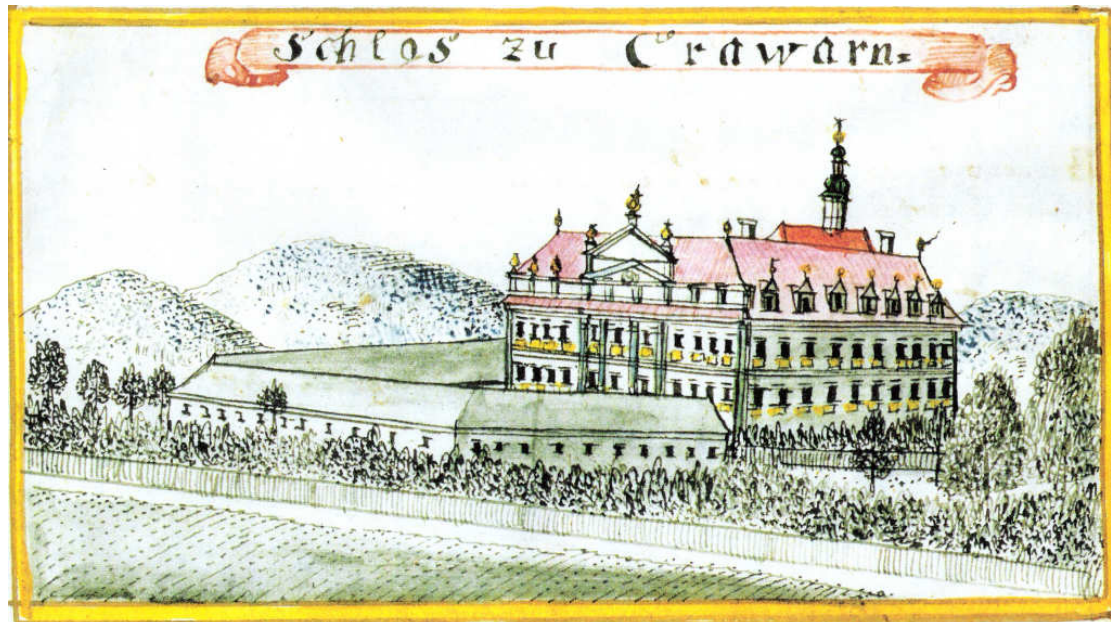
Archív Národního památkového ústavu v Ostravě, č. rejstříku 15845/8-1421.

- Zpráva o požáru zámku v Kravařích z roku 1937
- Zpráva o škodách a nejnnutnějších opravách po požáru
- Postup oprav
- Návrhy na využití zámecké budovy
- Instalační plány a vybavení interiéru
- Evidenční památkový list – I. kategorie

MALOHLAVA, R. *Kronika města Kravaře: 15. století – 1945*.

MLSOVÁ, H. *Památková péče v bývalém severomoravském kraji (v letech 1960 – 1989)*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. Přírodovědecká fakulta. Ústav historie – muzeologie, 2001. 151 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Vojtal.

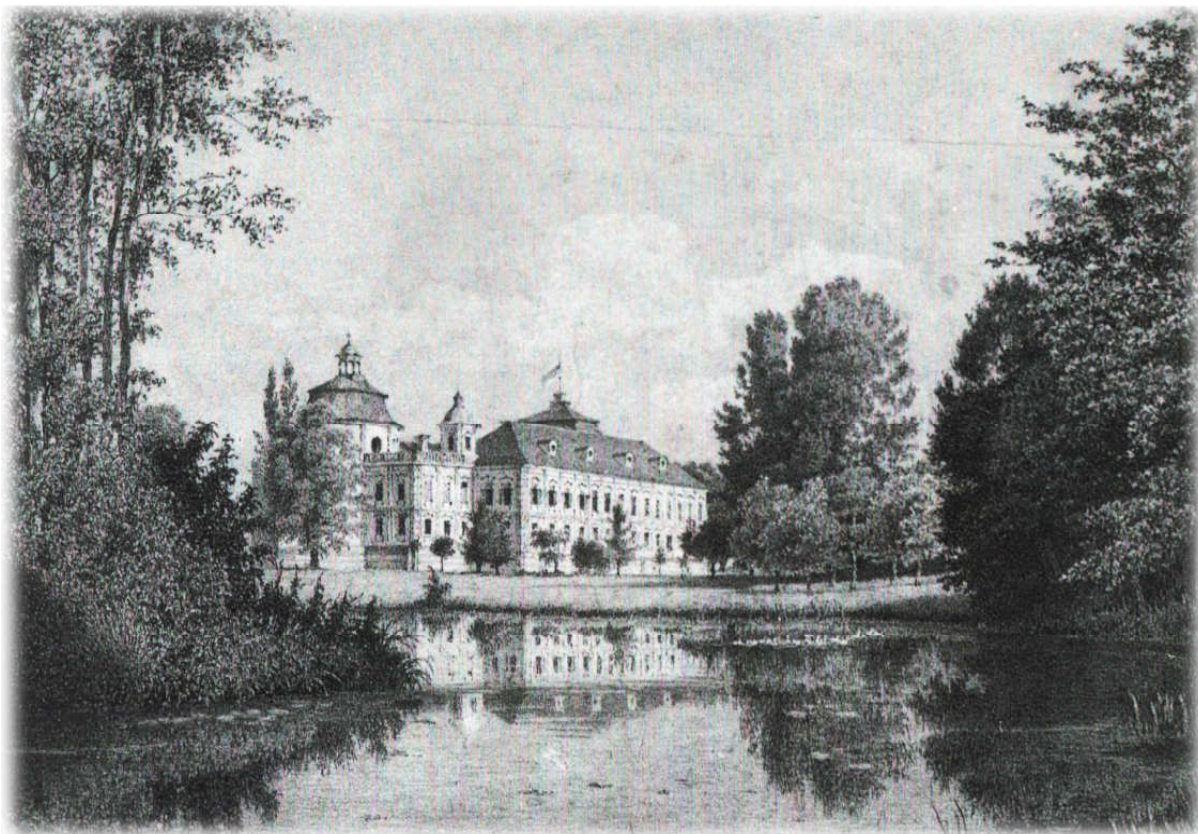
Přílohy

1) První kresba zámku od F. B. Wenera z roku 1762 - 1768

2) Rekonstrukce zámku podle kresby F. B. Wenera

4) Litografie kravařského zámku s parkem od J. Alta z pol. 19. století

5) Zámek v roce 1935 a) Jižní strana zámku s kaplí

5) Zámek v roce 1935 b) Vchod do nádvoří ze severní strany

6a) Zámek po požáru 22. ledna 1937

6b) Zámek po požáru 22. ledna 1937

7) Zámek během oprav
a) Restaurace oltáře a olejomalby „Pád andělů“

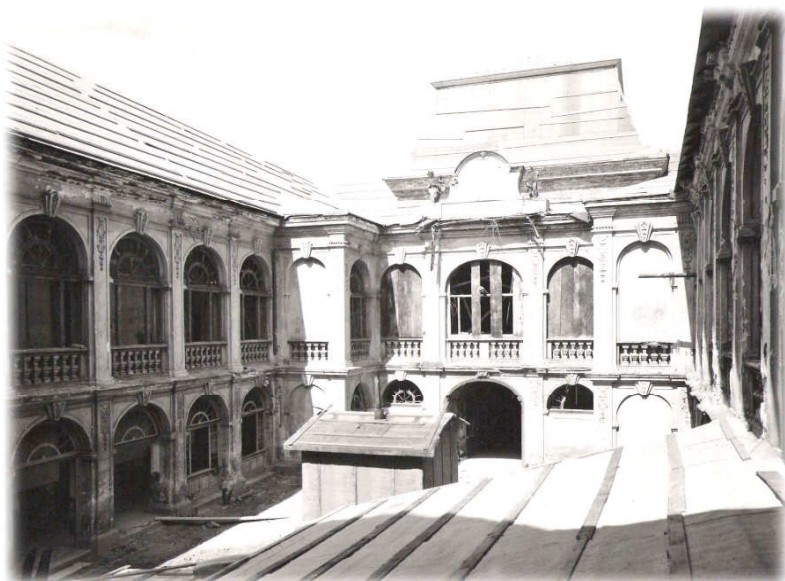
7) Zámek během oprav
b) Jižní strana s kaplí, 16. 4. 1957

7) Zámek během oprav
c) Průčelí zámku

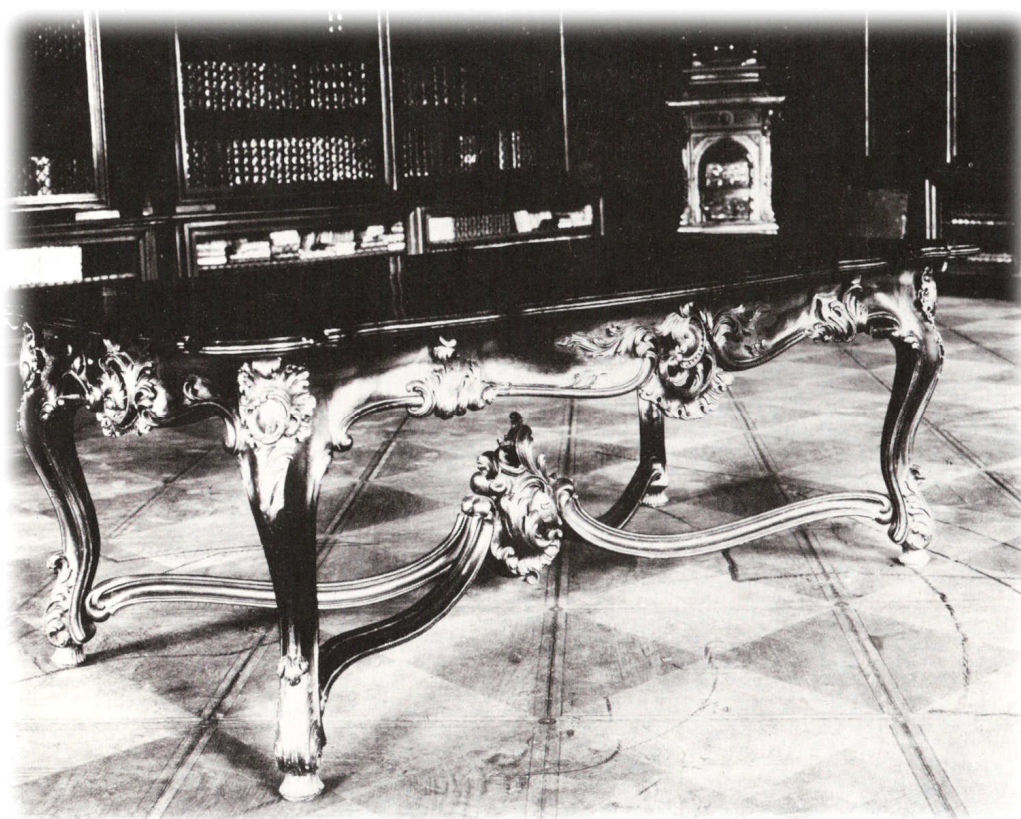
7) Zámek během oprav
d) Hlavní portál zámku s původním erbem
majitele Friedricha Pfeil

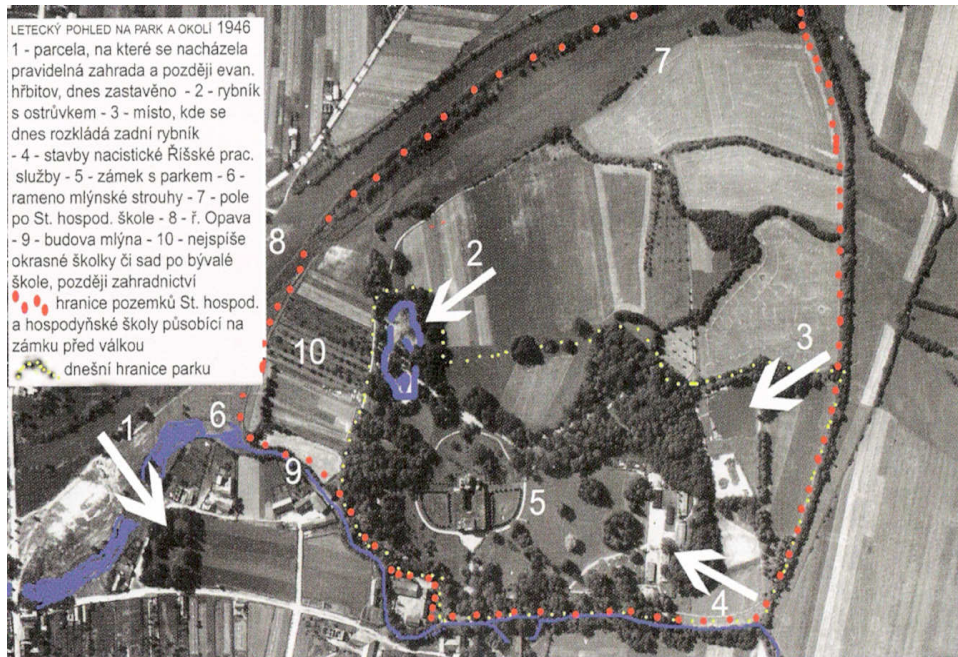
7) Zámek během oprav
e) Nádvoří zámku

8) Zaniklá štuková výzdoba (a, b)

9) Zaniklý Eichendorffský stůl

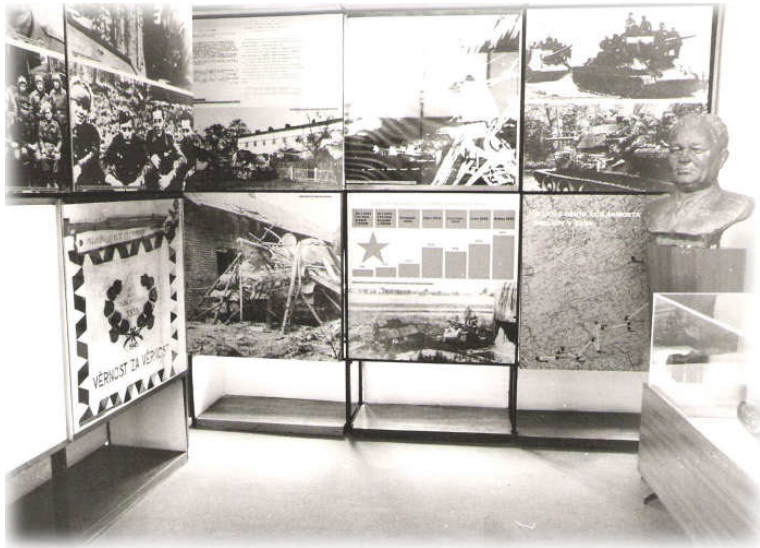
10) Upravený letecký snímek z roku 1946

11a) Muzeum Ostravská operace - expozice

11b) Muzeum Ostravská operace - expozice

11c) Muzeum Ostravská operace - expozice

12) Letecký pohled na zámek

13) Vstupní průčelí zámku

14) Detail hlavního portálu

15) Zámek ze severovýchodní strany

16) Oválný rizalit kaple

17) Zámek z jihozápadní strany

18) Socha Jana Nepomuckého v nice na nádvoří

19) Arkádová chodba z nádvoří

20) Schodišťová balustráda
v interiéru zámku

21) Můstek přes jedno z ramen Mlýnské strouhy

22) Park se zadním rybníkem

23) Kmen původní staré lípy ze vstupní aleje

24) Vzácný exemplář ořešáku černého

25) Interiér hlučínské chalupy

26) *Společenský pokoj*

27) *Jídelna*

28) *Pánská ložnice*

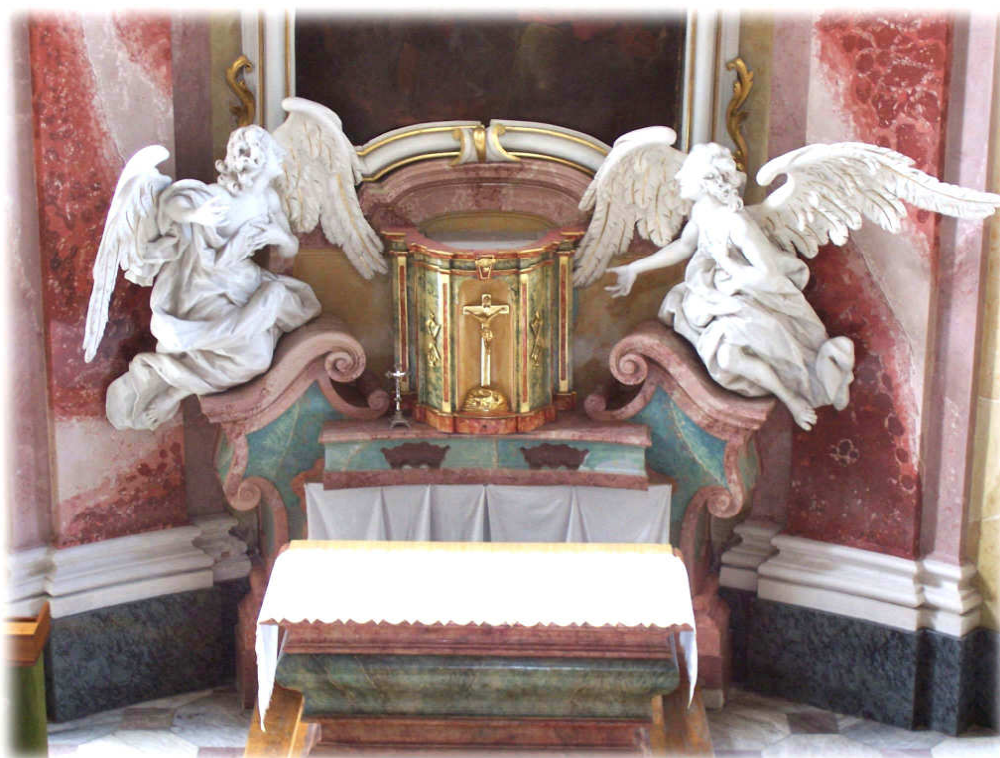
29) Oltář od Jana Lehnerta

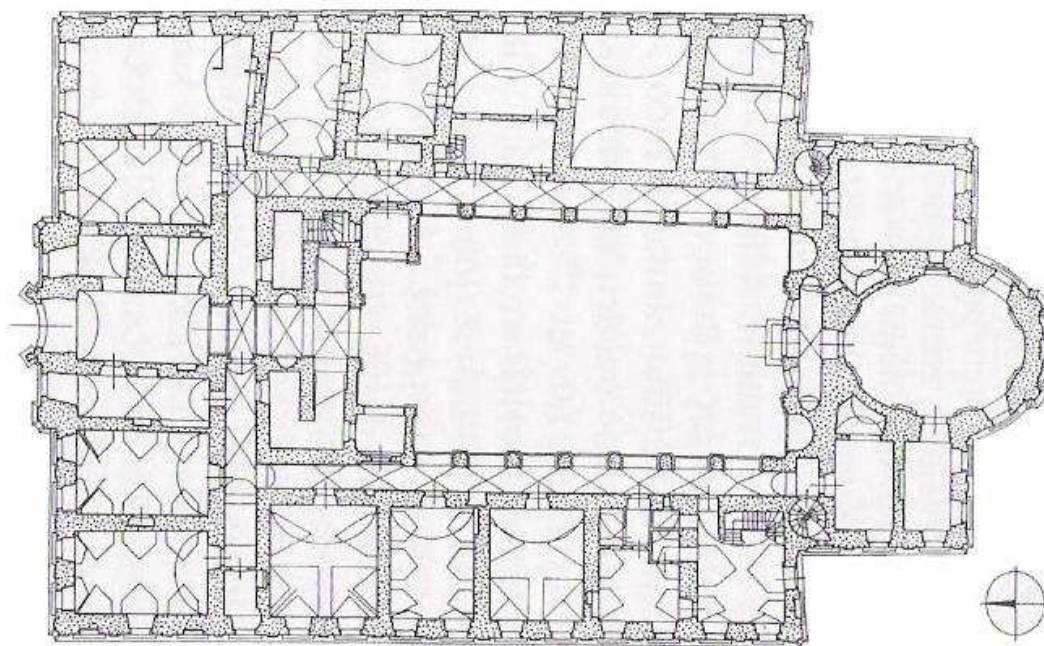
30) Freska Nanebevstoupení Panny Marie

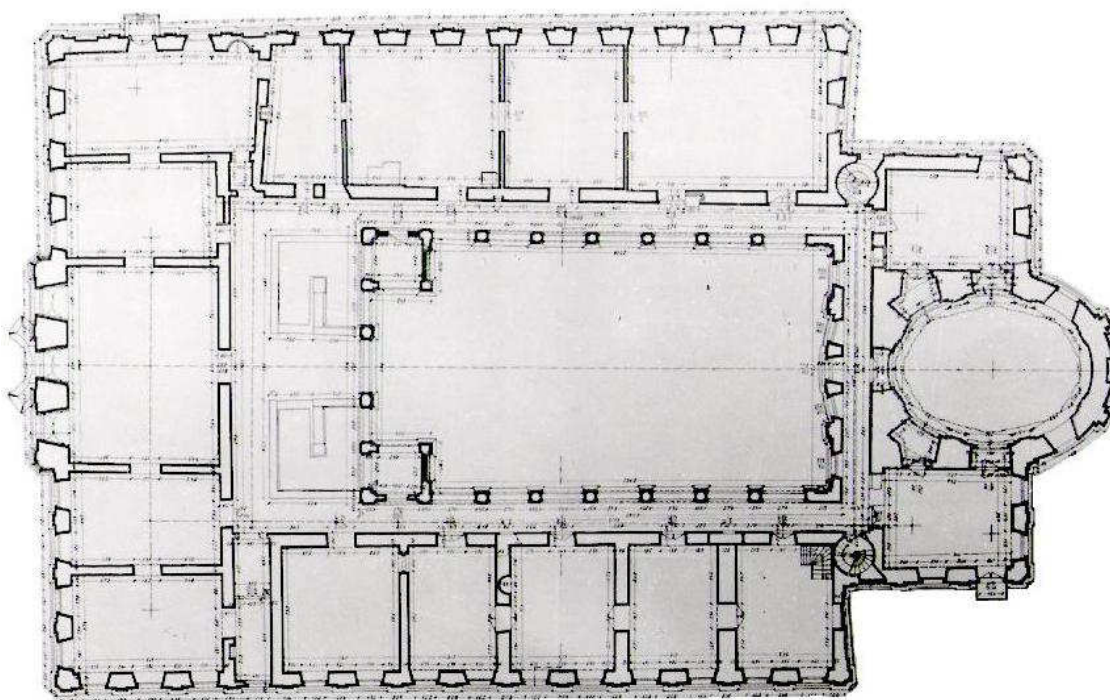
31) Balkónové oratoře v kapli

32) Skříňkový tabernákl s anděly

Půdorys přízemí

Půdorys I. patra

Záměr na využití zámku v K r a v a ř í c h

3. 2. 1964

Přízemí

Klubovna vlevo od vstupního průjezdu bude sloužit za vrátnici, kde bude kastelán objektu ukládat propagační materiál, vstupenky atd. Za klubovnou v rohu je byt s. Arbtera, odb. pracovníka KSPPOP, jehož manželka bude v budoucnu obstarávat služby kastelánky na zámku. Za bytem bude inspekční pokoj, běžný na každém podobně užívaném objektu. Místnost za inspekčním pokojem je vyřazena z provozu – jde o prázdný prostor, využitý pro kotelnu. Vedle tohoto lichého pokoje je místnost, kde bude umývárna. Následující místnost v rohu navrhujeme za přípravnu pro sousední obřadní síň umístěnou v dobře osvětlené a prostorné nárožní místnosti. Příchod k této obřadní síni bude zajištěn z reprezentačních důvodů přes zámecké nádvoří.

Tři místnosti vpravo od průjezdu nabízíme osvětové besedě v Kravařích pro místní kulturní využití. První místnost za chodbičkou v pravém křídle bude užívána pro příležitostná školení KSPPOP v Ostravě, případně může být zapůjčována MNV nebo ONV pro stejné účely. V následující místnosti bude depozitář zámecké instalace, za ním dílna. V rohu bude 2 a ½ pokojový byt pro zahradníka, který v zimním období bude zastávat funkci topiče.

I. poschodí

Schodištní halou vystoupí návštěvníci do čekací místnosti vlevo od velkého sálu, kde bude sedací nábytek a odtud volný průchod do prvního pokoje, kde bude umístěna vstupní instalace k historii objektu v souvislosti se specifickou historií Hlučínska a rovněž se zřetelem k životu místního obyvatelstva ve vztahu k bývalým majitelům kravařského panství. Návštěvníci budou moci volně shlédnout tuto historickou (zřejmě převážně panelovou) expozici v období, než se dostaví průvodce, který jim po svém příchodu řekne k expozici několik vysvětlujících slov, a po tomto úvodu zde připraví návštěvníky na prohlídku vlastní interiérové zámecké instalace. Z čekací místnosti se odeberou návštěvníci do velkého reprezentačního sálu, kde bude zavěšeno několik velkých barokních pláten (doufáme, že z původní obrazové výzdoby zámku, protože se nám podařilo zjistit, že část zámecké obrazárny byla v r. 1920 odprodána Národní galerii), dvě velká zrcadla nad krby a několik barokních plastik (dřevořezby). Za reprezentačním sálem bude předsálí s menšími barokními malířskými žánry. Rožní místností v sousedství začne vlastní zámecká interiérová instalace, jejímž úkolem bude informovat návštěvníka o životě na barokním sídle v 1. pol. 18. století a pokusí se navodit typické prostředí této, nám dnes již dosti nepochopitelné doby. Zde bude zařízen někdejší kuřácký salónek s typickými rekvizitami. Z nábytku bude zde skříňka, v rohu stůl s pohovkami a protějším rohu velká barokní plastika. Na stěnách několik leptů či rytin, pokud možno francouzských galantních scén, typických pro polovinu 18. stol. Přes malou předsíň vejde se do jídelny, kde bude veliký stůl s židlemi, na stěnách fajánsové a jiné talíře a dva větší obrazy se zvířeny či ovocem. V rohu bude intarzovaná rohová skříň s vyloženým jídelním nádobím. Vedle jídelny bude přípravna se stolkem, s komodou a se skříňkou na menší nádobí. Na stěně bude zavěšena police se džbány. Z přípravný vejde návštěvník do barokního přijímacího pokoje, jehož stěny budou hustě vyzdobeny portréty bývalých majitelů

zámku, které v podobném prostředí kdysi tvořily jakési rodové galerie a v období baroka byly zakládány na všech zámcích. Na čelní stěně bude v souladu s cítěním doby, honosné barokní zrcadlo, pod ním konsolový stůl s barokními hodinami. Podél stěn bude rozmístěn sedací nábytek, stolky a několik podušek. V rozích kolem zrcadla budou stát dva barokní svícny, na jedné ze stěn velká porcelánová konsola ze stejné doby s porcelánovou plastikou. V sousední místnosti bude zřízen tzv. grafický kabinet, jaký si v baroku zřizoval každý feudál a jež bývaly pýchou majitele. Zde budou rozvěšeny na zdech mezzotinty, rytiny, lepty s tématy loveckými, jezdeckými, alegorickými i mytologickými, jaké v 18. stol. nechyběly na žádném panském sídle. V rohu budou stát vysoké barokní hodiny, podél zdí několik křesel, stůl se skříňkou a sekretář.

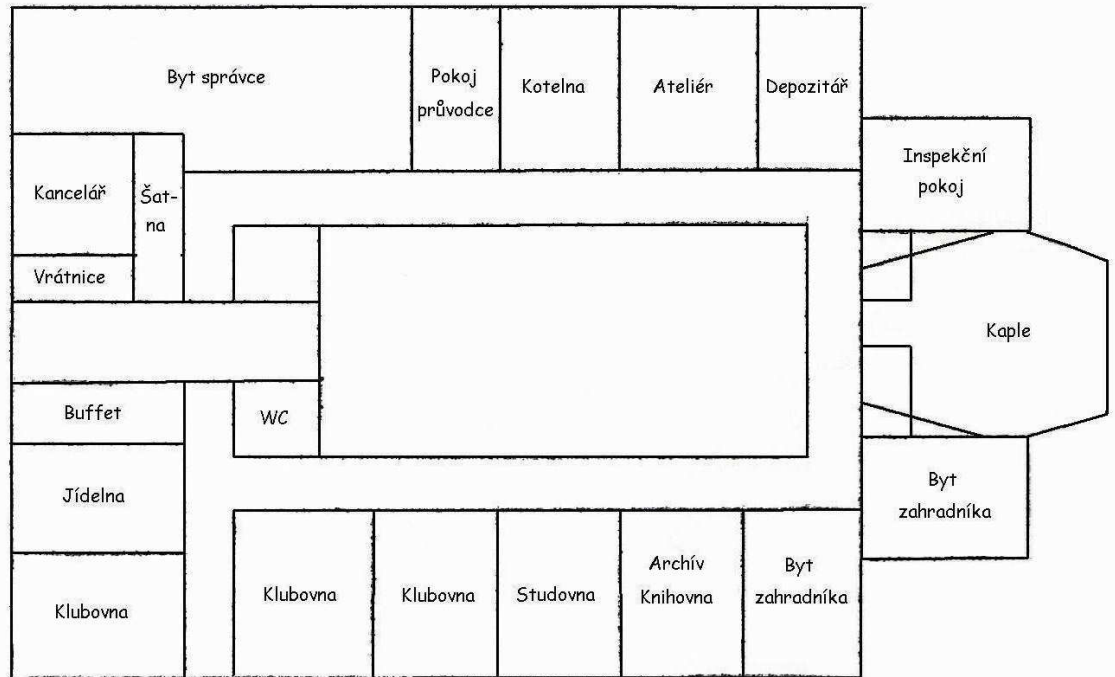
Celek bude doplněn orientálním porcelánem v souladu s vkusem doby. Všechny tyto místnosti budou vymalovány v sytých tónech příznačných pro 1. pol. 18. stol.: sytě žlutě, sytě zeleně, cihlově červeně a ultramarinově modře. Poslední místnost v rohu tohoto křídla bude zařízena jako pracovna v rokokovém stylu. Sem přijde rokokový psací stůl, do protějšího rohu regály na knihy (doufáme opět, že z původní kravařské knihovny, která byla částečně odvezena do univ. knihovny v Brně), jeden stůl s rokokovými hodinami a jedno křesílko (bergere). Stěny budou vymalovány starorůžově s bílými pruhy a bude zde rozvěšeno několik vedut.

Pokoj v bezprostředním sousedství zámecké kaple, která bude zapojena do prohlídky, bude sloužit jako pokoj pro průvodce. Ve třech místnostech za kaplí bude tématická instalace. Zde bude, vzhledem k tomu, že dosud nikde tomu tak není, zachycen vývoj památkové péče na Sev. Moravě na všech úsecích včetně péče o zámecké parky. Čtvrtá místnost bude věnována dílu barokních architektů, zejména Joh. Luk. Hildebrandta v naší oblasti. Vedle v úzké místnosti bude studovna, kde pro studijní účely bude soustředěn dokumentační materiál a publikace týkající se období baroka, zejména barokního stavitelství.

Tato koncepce je předběžná a při dalším hlubším rozpracování bude doplňována a obměňována.

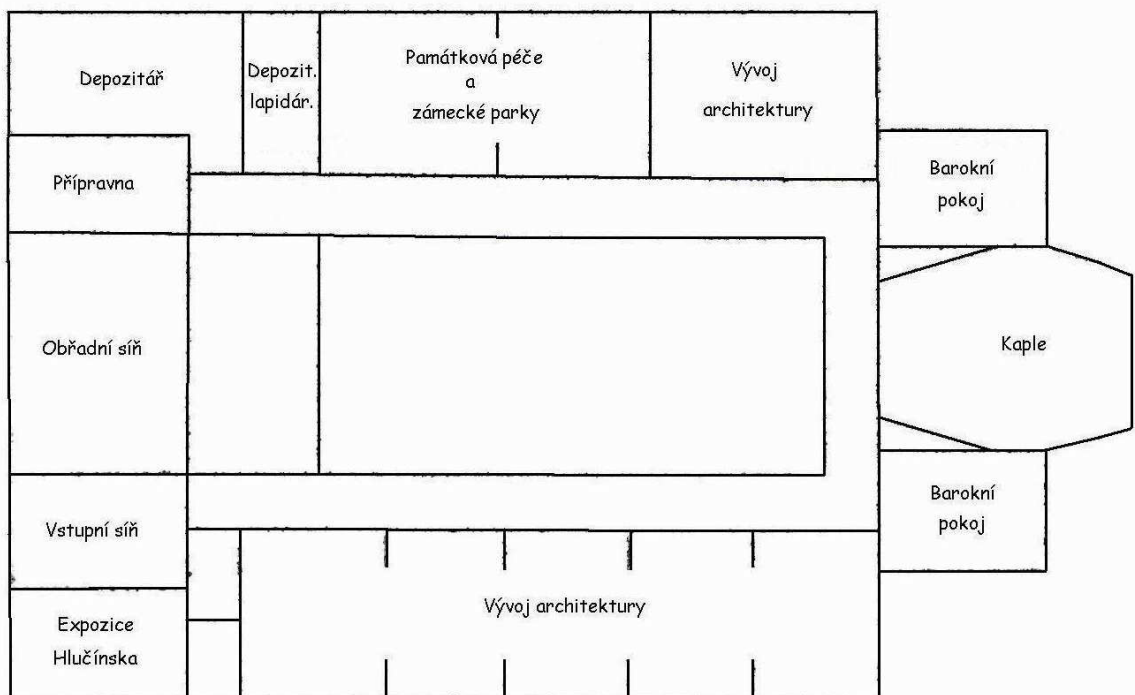
M. Nováková

Půdorys záměru na využití zámku z roku 1967

Přízemí

I. patro

**Libreto expozice
„Život lidu na Hlučínsku v 19. století“**

Umístění: zámek Kravaře, místnost č. 34

Realizace: září – říjen 1996

Národopisná část expozice na zámku v Kravařích bude zaměřena na zachycení života lidu na Hlučínsku v minulém století s maximálním použitím sbírkových předmětů získaných přímo v Kravařích a jiných hlučínských obcích.

Tematické rozdělení výstavy musí být přizpůsobeno členění místnosti. V její větší části bude vyinstalován vesnický interiér z minulého století (stůl, židle, skříň, postel, kolébka, obrázky na skle, nádobí, máselnice atd.). Pro Hlučínsko – rovinatý, mírně pahorkatý kraj s produktivním zemědělstvím bylo charakteristické, že se muži po generace uplatňovali ve stavebnictví jako zedníci (mulaři), či jako havíři, nebo putovali světem jako podomní obchodníci (hausíři). Ti, kteří zůstali doma, obdělávali půdu. Proto druhá menší část místnosti bude zaměřena na práci lidu (zemědělské a zednické nářadí) a jeho oděv.

Požadavky:

- zakrýt dveře vedoucí na chodbu a vyrobit tak zadní stěnu interiéru
- vyrobit dřevěnou deskovou podlahu pod interiér
- optické snížení stropu části místnosti nad interiérem (náznak trémového stropu)
- dřevěná desková podlaha nebo sokl pod nářadí a lidový oděv
- 2 - 3 vitríny pro drobné nářadí a krojové součástky
- 1 - 2 fotografie
- osvětlení sbírkových předmětů

Zpracovala: Dr. Miroslava Suchánková

Námět pro uměleckohistorickou expozici zámku Kravaře
(4 místnosti prvního patra zámku)

Expozice má být rekonstrukcí šlechtických interiérů z 18. století. Vzhledem k tomu, že se nedochoval žádný původní mobiliář ani dokumentace o původním vybavení, budou instalovány interiéry z materiálů dostupných ve Slezském zemském muzeu a na zámku Hradci n. Moravicí. Pro zajištění expozice je potřebné zajištění signalizačního systému, vybavení místností vlhkoměry a teploměry, záclonami a potřebným osvětlením, šňůrami, nebo jinými zábranami vstupu do instalovaných interiérů. Dále bude třeba oprava a přečištění nábytku, náhradní skříně pro uložení sbírek textilií a drobností, které jsou v historickém nábytku umístěny, odborné ošetření obrazů a plastik restaurátorem a řádný dozor při provozu.

Navrhuji následující instalaci:

Místnost č. 1 – Přijímací salón

Do rohu u vchodu vpravo nainstalovat vitrínu s porcelánem, komodu s hodinami a svícný, nad komodou obraz – Zátíší, stůl s přátelskou kávovou soupravou, dvě křesla, nad stůl zavěsit malý rokokový lustr (nefunkční). U okna malý stolek se suchými květinami, nad stolkem zrcadlo. Na dlouhou stěnu umístit sekretář s psacím pultem, zde psací náčiní, po stranách krajinomalby z 18. století, do rohu rokokové křesílko. Mezi okna zarámovaný vějíř.

Místnost č. 2 – Jídelna

Čelní stěnu přikrýt gobelínem, po stranách konzolové stoly s nádobím, uprostřed stůl, 4 židle, prostřít jídelní soupravu z 18. století pro 4 osoby. Po stranách zavěsit šlechtické portréty z 18. století. K oknu skříňové hodiny, zrcadlo. Zde zavěsit křišťálový lustr (z majetku zámku Kravaře).

Místnost č. 3 – Dámská ložnice

Zde čelní stěnu s dveřmi přikrýt gobelínem z 18. století, umístit malovanou postel s přehozem, skříňku – na ní šperkownicy a dámské toaletní potřeby a svícen, dále klekátko s růžencem, modlitební knihou a svícem, nad klekátko soška P. Marie, dále psací sekretář s židlí. K oknu květinový stolek, závěsné hodiny.

Místnost č. 4

Zde jsou možné dvě varianty:

varianta a/ Dámská šatna a místnost pro komornou. Zde skříně s oděvy, komoda se svícem, stolek, židle, psací náčiní, pohovka – zde rozložit prádlo, šatstvo, boty, umístit potřeby na žehlení. Na stěny portréty a žánrové obrázky, zástěnu, koš na deštníky a hole, kartáče apod., zrcadlo.

varianta b/ Pánský pokoj – pracovna, knihovna. Zde umístit psací sekretář, stolek s kuřáckou soupravou, knihovní skříň, polička na knihy, pohovka, k oknu eventuálně zbraně, čutory. Doplnit portréty z 18. století. Tato varianta může být realizována pouze za předpokladu, že se seženou knihovní skříň.

Pro expozici je třeba zapůjčit ze zámku Hradec n. Moravicí:

2 konzolové stoly, dvě křesla, čtyři židle, pohovka, koš na deštníky, polička na knihy, květinový stolek, noční stolek, knihovny, závěsy, lustry.

Zpracovala: PhDr. Marie Schenková, CSc.
vedoucí odd. spol. věd
Slezského zemského muzea

Pověsti kravařského zámku

Kravařský zámek zaujímá své místo i v lidové slovesnosti. Většinu pověstí zpracovala a vydala ve svých Národopisných paběrcích z Hlučínska spisovatelka Ludmila Hořká (1892 – 1966).

O zlatých kachnách

Alchymista Sendivoj prý ulil devět kachen („kačic“), které potom nechal zazdít v nejtajnějším zámeckém sklepe. Říkalo se, že rozmarná hraběnka Fontaine po tomto zlatě velmi toužila, a tak dlouho pod zámkem hledala, až to místo našla. Rozkázala zavolat čtyři zedníky, sama jim zavázala oči a následně je vodila po zámeckých sklepech tak dlouho, až celí omámení nevěděli, kde jsou. Potom jim sundala šátky z očí a poručila, kde mají kopat. Jakmile každý ze zedníků vykopal jednu kačenu, oči jim zase zavázala a opět vodila sem tam, aby nevěděli, ve kterých sklepech kopali. Čtyři zlaté kačeny potom hraběnka vyměnila za dukáty. A zase mohla rozmařile žít. Těch pět zbývajících je v zámku uschováno dosud, ale nikdo neví kde. [Šefčík, E. Kravaře. Plzeň, 2003. Nestránkováno.]

Hostina na zámku

Když již byl zámek vystavěn, uspořádal zámecký pán, jmenoval se Eichendorff, bohatou hostinu. Sezval k ní veškeré panstvo z okolí, prý jich bylo kolem tři set. Před zámkem, v nádherně upraveném parku, stály stoly, kam se nosilo jídlo, a nad nimi z plátna nadělaný baldachýny, jen aby žádný červíček či housenka nespadla urozeným hostům do polévky. Při jídle všichni hosté kravařskému pánovi připíjeli a chválili jej, že dal postavit tak přepěkný zámek. On se všem ukláněl a usmíval se, ale tu jeden z pozvaných hostů povstal a řekl: „Bratře, odpuť, ale musím ti říci, že ten tvůj zámek má jednu velkou chybu.“ I zbledl pan hrabě Eichendorff a zeptal se: „A jakou? Všichni mé dílo chválí, jen ty říkáš, že má chybu? Řekni jakou a já tu chybu nechám hned napravit.“ „Zapomněl jsi dát zazdít dveře, kterými tě jednou z toho zámku budou na marách vynášet“, odpověděl ten host. A tu pan Eichendorff zesmutněl, neboť viděl, že taková náprava není v jeho moci. [Šefčík, E. Kravaře. Plzeň, 2003. Nestránkováno.]

Marie Terezie

V parku bylo jedno tajemné místečko, takový kulatý kámen na menším kopečku. Při něm seděla císařovna Marie Terezie a moc smutnila a plakala, že prohrála v bojích s Prusy milované Slezsko. Proto s úcty, že tam seděla, lidé tomuto místu říkali „Zlatý důl“. Tato pověst se zřejmě váže k ořešáku černému, rostoucího nedaleko kaple. Císařovna zde však nikdy nepobývala.

Tajná chodba

Jedna z pověstí se zmiňuje o tajné podzemní chodbě vedoucí ze zámku až do kaple Sv. Máří Magdalény na Štítině. Tato chodba měla začínat pod oltářem v kapli. Za druhé světové války byla vidět její část, avšak již značně zasypána. Vchod do této podzemní chodby byl zazděn.

„Staří lude povědali, že prve šel z kravařkého zámku tajný tunel až na štítinský hrad a od tamtud až na „Zamčisko“, které je v této pověsti situováno do míst, kde stával hrad u Přerovce.“

[Richter, M. Zámecký park v Kravařích ve Slezsku. Kravaře, 2004. s.53.]